

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет соціальних наук та соціальних технологій
Кафедра соціології

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь — бакалавр

на тему:

**«СУСПІЛЬНО-ЗНАЧУЩА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК
ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2022 РОКУ НА
ПРИКЛАДІ ПАРИЖУ»**

Виконала студентка 4-го року
навчання

спеціальності 054 Соціологія

Диндо Марина Олегівна

Наукова керівниця: Марценюк Т.О.

кафедра соціології НаУКМА

Рецензентка: Рябчук А. М.

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою _____

Секретар ЕК: _____

«___» _____ 2022 р.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЖІНОК ПІД ЧАС ВІЙНИ	3
1.1. Гендерні ролі жінки в українському суспільстві.....	6
1.2. Гендер та війна: жінка як суб'єктка військової сфери.....	9
1.3. Суспільно-значуща діяльності жінок під час Революції Гідності та війни на Донбасі: гендерні ролі та стереотипи.....	11
РОЗДІЛ 2 УКРАЇНСЬКІ ЖІНКИ У ПАРИЖІ ПІД ЧАС ВІЙНИ: АКТИВІСТСЬКА ТА ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ	18
2.1. Методологія проведення включеного спостереження для вивчення діяльності українських жінок у Парижі	18
2.2. Методологія проведення інтерв'ю з українськими жінками-волонтерками під час російсько-української війни	20
2.3. Результати дослідження діяльності українських жінок у місті Парижі.....	23
2.3.1. Види суспільно-значущої діяльності українських жінок у Парижі.....	23
2.3.1.1 Волонтерська діяльність	24
2.3.1.2. Активістська діяльність	26
2.3.1.3 Інформаційна діяльність	28
2.3.2. Бар'єри при реалізації волонтерської та активістської діяльності жінок у Парижі.....	29
ВИСНОВКИ.....	33
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	35
ДОДАТОК А Щоденник проведення кейсів включеного спостереження	40
ДОДАТОК Б Гайд для проведення глибинних інтерв'ю з українськими жінками, що займаються активістською та волонтерською діяльністю у Парижі	45
ДОДАТОК В Транскрипт інтерв'ю	47
ДОДАТОК Г Фото-матеріали зі спостережень	58

ВСТУП

Війна як процес відкритої агресії, що передбачає застосування зброї та фізичної сили, сприймається у повсякденній реальності, як патріархальний та маскулінний процес. Традиційна роль жінки у війні співзвучна з класичними характеристиками фемінності та образу жінки як берегині домашнього вогнища та суб'єкта, що мусить знаходитися в тилу й виконувати домашню працю і підбадьорювати воїнів на передовій.

В контексті українського суспільства таке сприйняття жінок довгий час мало вплив на їх представлення у ЗСУ, адже станом на 2013 рік кількість жінок-військовослужбовців становила – 16557 (ArmyInform, 2021a). Євромайдан, Революція Гідності та початок військового вторгнення росії на Сході України стали каталізаторами для того, аби вивести діалог щодо позиції жінки у військовій сфері у відкритий суспільно-політичний простір. Одним із прикладів цього діалогу став адвокаційний проєкт “Невидимий батальйон”, в рамках якого було проведено масштабне соціологічне дослідження. Результати цього дослідження стали одним з каталізаторів прийняття Закону «Щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях» у 2018 році. Завдяки цій та багатьом іншим ініціативам щодо становища жінок у військовій сфері, які активно почали реалізовуватися від початку Євромайдану, вже у 2021 році кількість жінок-військовослужбовців у ЗСУ становила 32569, що вдвічі більше, ніж у 2013 (ArmyInform, 2021b).

Проте існує й інший бік діяльності жінок під час війни – це жінки, що не залучені до військової діяльності: волонтерки, громадські діячки та просто цивільні – яким не приділяється багато уваги в контексті вивчення їх діяльності, оскільки війна переносить фокус на більш критичні речі. Війна росії з Україною у 2022 році продемонструвала, що роль жінки під час війни не обмежується тільки участю безпосередньо у бойових діях – жінки виконують лідерські,

інформаційні та побутові функції у громадському секторі. Деякими з прикладів такої активності можна вважати діяльність жінок-лідерок місцевих громад, які, маючи змогу покинути державу або перебратися у більш безпечні регіони, залишилися на чолі своїх громад, виконуючи свої обов'язки. Або діяльність жінок-волонтерок, які самотужки координують діяльність гуманітарних штабів, які оснащують всім необхідними не лише українських військових, але й цивільних людей, що постраждали від війни. Інформаційна діяльність – це ще один аспект, який є значущим в контексті сучасної реальності, адже війна також ведеться і в інформаційному просторі й саме жінки складають переважну більшість тих, хто виходить на мітинги за кордоном або організовує масштабні протестні акції. Таким чином, діяльність, що співвідноситься за характеристиками із традиційною фемінністю, значення якої применшувалось як у повсякденному житті, так і у стані війни, потребує формування нового ставлення.

Одним із проявів суспільно-значущої діяльності українських жінок під час російсько-української війни 2022 року можна розглядати їх діяльність за кордоном. Станом на 1 червня близько 5 мільйонів українців покинули межі України, у Франції станом на 27 квітня офіційно перебувало 43000 українських переселенців (UNHCR, 2022), серед яких опинилася і я, внаслідок евакуаційної мобільності до університету SciencesPo. Париж був одним із центрів українського активізму ще від 2014 року та був відомий ініціативами на кшталт Паризького Євромайдану (Радіо Свобода, 2014). Наразі в Парижі на регулярній основі проводяться протестні активності, а також функціонують волонтерські штаби різного масштабу. В результаті поєднання вище описаних факторів, Париж був обраний в якості кейсу для проведення дослідження для цієї кваліфікаційної роботи.

Таким чином, **об'єктом дослідження** є українські жінки, які займаються суспільно-значущою (тобто, активістською та волонтерською) діяльністю у Парижі, **предметом** – суспільно-значуща (активістська і волонтерська)

діяльність українських жінок у Парижі під час російсько-української війни. **Метою дослідження** є визначення соціальної значущості діяльності цивільних українських жінок під час російсько-української війни на прикладі їх волонтерської та активістської діяльності у Парижі.

Завданнями дослідження є:

1. Систематизувати дослідження щодо гендерних ролей жінки в українському суспільстві.
2. Опрацювати матеріали щодо вивчення суспільно-значущої діяльності жінок під час війни.
3. Виокремити гендерні ролі та стереотипи суспільно-значущої діяльності жінок під час Революції Гідності-2014 та війни на Донбасі.
4. Охарактеризувати активістську і волонтерську діяльність жінок у Парижі під час російсько-української війни 2022 року.
5. Виявити бар'єри при реалізації активістської і волонтерської діяльності жінок у Парижі під час російсько-української війни 2022 року.

Дипломна робота написана з поєднанням двох методологічних підходів: соціально-конструктивістського та інтерпретативного. В рамках соціально-конструктивістського підходу соціальна реальність існує як суб'єктивна – така, що конструюється індивідами в ході інтеракції та отримання реакцій на них (Бергер & Лукман, 1995а), в той час як інтерпретативний підхід передбачає фокус на взаємодії між індивідами або групами індивідів, враховуючи індивідуальні особливості та цінності (Харченко, 2011).

Емпірична частина цієї роботи містить в собі включене спостереження, що було проведено у місті Парижі в період від 13.04.2022 до 14.05.2022 та напівструктуровані глибинні інтерв'ю з українськими жінками, що займаються активістською та волонтерською діяльністю у Парижі.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЖІНОК ПІД ЧАС ВІЙНИ

1.1. Гендерні ролі жінки в українському суспільстві

Вивчення гендерних ролей жінки в українському суспільстві передбачає встановлення нормативних та латентних очікувань щодо її поведінки. Це дає можливість визначити природу гендерних стереотипів, які виникають у суспільстві, а також ряд фасилітаторів та обмежень, з якими зустрічається жінка. Гендерні ролі жінки в українському суспільстві доцільно розглядати з урахуванням історичних та суспільних змін, через які проходила Україна. Оскільки історична перспектива розвитку та становлення українського суспільства є досить широкою, увагу буде зосереджено на останніх 100 роках та особливо на трансформаційному періоді, що відбувався після 1991 року.

Для розуміння принципу конструювання повсякденності жінки в радянському суспільстві варто концептуалізувати таке поняття як “гендерний контракт”. За визначенням Темкіної та Роткірх «гендерний контракт – це контекстуально обумовлені, ієрархічно структуровані зразки взаємодії статей» (2002a). Традиційним гендерним контрактом за часів радянського союзу був образ “працюючої матері”: від жінки очікувалось, що вона виконуватиме репродуктивну працю, при цьому поєднуючи її з трудовою діяльністю, оскільки в радянському союзі декларувалась ідея рівності (Темкіна&Роткірх, 2002b). При цьому, останній пункт є досить контраверсійним, оскільки жінки дійсно мали доступ до роботи та отримували за неї рівну з чоловіками оплату, але існувало три наступні проблеми: 1) жінки мали обмежений доступ до сфери державного управління, переважно отримуючи роботу або в промисловій сфері, або в освітній сфері; 2) відбувалася “фемінізація” робіт із низькою заробітною платою; 3) дискримінація професійної діяльності: як тільки в якійсь сфері переважала кількість жінок-експертів, то це одразу ж трансформувалося у непрестежну та низькооплачувану сферу (Айвазова, 2001). Попри те, що в радянському союзі

після 50-их років почав активізуватися латентний гендерний контракт під впливом тенденцій західного фемінізму, на державному рівні був закріплений традиційний контракт працюючої матері, який супроводжував жінок аж до розпаду союзу у 1991 році.

Незалежність України ознаменувала відхід від радянських традицій та розвиток української національної держави, що включає також і переосмислення цінностей та створення нових моделей взаємодії у суспільстві. Відхід від радянських концепцій відбувся й у сфері гендерних відносин – сучасними доповненнями гендерного контракту працюючої матері стали образи Берегині та Барбі. Берегиня – це збиральний образ, в основу якого були покладені традиційно-історичні уявлення про українську жінку як про господиню дому та опікунку родини (Кісь, 2002а). На фоні політичних змін, які відбулися в країні, цей образ був дуже вигідним, оскільки відокремлював Україну від інших пострадянських країн та надавав їй ідентичності. Відповідно, образ Берегині почав активно використовуватися на рівні національної ідеї та політично-соціального устрою суспільства, що спричинило його ідеалізацію та сприйняття як єдиного правильного, що створило нові гендерні стереотипи щодо ролі чоловіка та жінки в українському суспільстві (Pavlychko, 1996). Іншим поширеним образом української жінки стала Барбі – жінка як прикраса, головна роль якої бути гарною та робити життя чоловіка кращим. Цей образ закріплює за жінкою такі традиційні риси фемінності як емоційність, орієнтація на стосунки та тілесна краса, породжуючи сексизм. Ці два образи, які нібито є досить суперечливими один одному, з однаковою силою обмежують жінку у виборі своєї діяльності та тих ролей, які вона може виконувати, концентруючись тільки на сфері особистого життя у різних його проявах: або сімейність, або пошук стосунків заради вигоди. В результаті, ці образи стали глибоко вкорінені в реальність пострадянської України та використовувалися як в політичному секторі (передвиборчі кампанії Юлії Тимошенко, де вона зображується як

Берегиня України), так і в інформаційно-публічному (сексистські рекламні кампанії, сексизм на робочому місці, тощо).

Іншим важливим аспектом пострадянського періоду стало входження ідей фемінізму та їх розвиток в українському суспільстві. Ідеї рівності, боротьби за свої права, відсутності дискримінацій у будь-якому секторі життя та боротьба з сексизмом поставили під сумнів актуальність образів Березини та Барбі для сучасних українських жінок. Основними досягненнями фемінізму та активістської діяльності, що його супроводжувала в Україні можна вважати:

- збільшення кількості жінок в політиці: у 1992 році жінки склали лише 2.5% гендерного складу Верховної Ради України, у 2020 ця цифра становила 20.9% (Слово&Діло, 2021).
- поступове зменшення розриву в оплаті праці: за даними Міністерства соціальної політики у 2017 році він становив 21.2%, а у 2020 – 20.4% (2021).
- відкритий діалог про сексуальне насильство в українському суспільстві (Марценюк, 2020).
- прийняття низки значущих законопроектів, як-от Закон «Щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях» (Верховна Рада України, 2014).

Завдяки вищенаведеним пунктам фокус зміщується зі сприйняття жінки-українки суто як березини домашнього вогнища, хоча в суспільстві все ще залишаються стереотипні уявлення щодо ролей чоловіка та жінки. За даними дослідження соціологічної групи Рейтинг “більше двох третин опитаних погоджуються з тезами, що чоловік має повністю забезпечувати свою сім’ю, у жіночому колективі сварок більше, ніж у чоловічому, головне покликання жінки – народити дитину, успішна кар’єра важливіша чоловікам, ніж жінкам та жінки краще виховують дітей, ніж чоловіки” (2021).

Вищенаведені дані свідчать про те, що жінки в українському суспільстві все ще піддаються впливу радянських та пострадянських гендерних стереотипів щодо ролі жінки, а проблема вертикальної та горизонтальної гендерної сегрегації залишається актуальною. При цьому, події 2014 року стали рушійним механізмом до змін в контексті входження та видимості українських жінок у військовій сфері. Це також стало каталізатором до вивчення жінки як суб'єкти військової сфери: її діяльність, бар'єри, з якими вона зіштовхується, тощо.

1.2. Гендер та війна: жінка як суб'єктка військової сфери

Вивченню діяльності жінок під час війни та різного роду збройних конфліктів довгий час не приділялося достатньо наукової уваги, оскільки існувала загальноприйнята думка, що (Gizels, 2018):

- в історичній перспективі більшість політичних рішень на національному рівні приймали чоловіки;
- питання гендеру не було інтегроване в політичну сферу, включаючи сферу національної безпеки;
- при перших емпіричних дослідженнях військової сфери гендер не вважався значущою зміною при вивченні війни чи післявоєнного періоду, а саме – миротворчих процесів.

Тема жінок у військовій сфері та дослідження гендеру як важливого аспекту війни почала актуалізуватися від другої половини ХХ сторіччя через вплив двох світових війн, а також розвиток другої хвилі фемінізму, що передбачала боротьбу за рівні права жінок та чоловіків та ліквідацію дискримінації за статтю. Об'єктами їх дослідження стала історична перспектива та роль жінки в різних війнах та/або військових повстаннях (Segal, 1995), гендерна інтеграція та групова взаємодія (Devilbiss, 1985), а також питання сексуального та психологічного насилля, якому жінки піддавалися під час війни. Така дослідницька перспектива була досить звуженою і фокусувалися лише на окремих сторонах вивчення жінки як суб'єкти військової діяльності, вивчаючи

або як таку, що має прилаштуватися до патріархально-маскулінної системи, або як таку, що є постраждалою від цієї системи.

Проте, існували дослідники, що вивчали роль жінки в економіці Першої та Другої світових війн. Одним з таких досліджень стала робота “Жінки в економіці під час війни – Друга світова війна” (“Women in the War Economy – World War II”), яка продемонструвала, що жінки переймали на себе “чоловічі” ролі під час двох війн та підтримували ринок праці, займаючи позиції в різних сферах (Trey, 1972). Проте після закінчення війн, жінок повертали на свої “звичайні” місця, забираючи у них право брати активну участь в рішеннях політичного характеру та у військовій сфері. Прийняття у 2000 році Резолюції Ради Безпеки ООН 1325, що декларує необхідність захисту жінок від сексуального й гендерного насилля під час війни та їх включення в процеси встановлення миру та врегулювання конфліктів (UN, 2000) розширило дослідницький інтерес та стало каталізатором до вивчення ролі жінок як під час війн, так і у пост-воєнний період. Так у 2002 було проведено дослідження, що запропонувало фреймворк, в якому визначається сім основних ролей, які можуть виконувати жінки під час внутрішніх військових конфліктів: учасниці бойових дій, жертви різних форм насилля, учасниці активістської діяльності, направленої на встановлення миру, домогосподарки, працівниці у формальному/неформальному секторах економіки, волонтерки (Bouta&Frerks, 2002).

Кількість війн у XXI сторіччі в абсолютних різних куточках світу стало ще одним каталізатором для поглибленого вивчення теми гендеру та війни, що спричинило появу досліджень, де жінки стають видимими учасниками війни як мілітаризованого конфлікту в якості безпосередніх учасників, волонтерок та медичних працівників, так і значимими суб’єктами суспільної та політичної діяльності. Одне з таких досліджень продемонструвало, що існує кореляція між мирними угодами, що були підписні жінками-делегатами, та стійкістю миру, і що угоди, заключені жінками сприяли більш ефективним політичним реформам та економічному розвитку (Krause, 2018).

Історичні зміни другої половини ХХ сторіччя стали каталізатором для детальнішого вивчення жінки як суб'єктки військової сфери. Перші дослідження мали обмежений дослідницький фокус, проте ряд суспільно-політичних змін спричинив появу нових робіт, що розширили знання щодо ролей жінки під час війни. Попри те, що жінки у минулому столітті зазнавали горизонтальної гендерної сегрегації, дослідження продемонстрували, що жінки були ефективними у виконанні маскулінних професійних обов'язків. Посилення військової агресії у різних частинах світу у ХХІ сторіччі вимагає ще більшого розширення дослідницького поля та фокусування на впливі не лише військової, але й суспільно-значущої діяльності жінок на перебіг військових подій.

1.3. Суспільно-значуща діяльності жінок під час Революції Гідності та війни на Донбасі: гендерні ролі та стереотипи

В українському контексті питання видимості жінок у військовій сфері не отримувало суспільно значущої актуальності до подій 2013 року. Попри те, що події Майдану сприймаються суспільством крізь мілітаризовані образи, що традиційно співвідносять з культурою патріархату та маскулінністю, Революція Гідності та початок війни на Донбасі у 2014 році стали майданчиком для актуалізації питань ролі жінки в українському суспільстві. Причиною актуалізації була суспільно-значуща діяльність жінок на Майдані та реакція суспільства на неї. Перед тим, як переходити до детальнішого розгляду суспільно-значущої діяльності жінок та гендерних стереотипів, з якими вони зіштовхнулися під час Революції Гідності та війни на Донбасі, варто концептуалізувати термін “суспільно-значуща діяльність”. Польський дослідник Ян Рейковський визначив шість рівнів соціально значущої діяльності, серед яких для мене дослідницький інтерес становить перші два рівні: альтруїстичний (самовіддача, самопожертвування, відмову від власних інтересів на користь інших людей) та допомагаючий (важливість проблем та потреб іншої людини й максимальне сприяння вирішенню цих проблем, навіть за рахунок нехтування власними інтересами) (Рейковський, 1981). Таким чином, волонтерська та

активістська діяльності підпадають під цю категоризацію і були розглянуті в подальшому в даній роботі саме як суспільно-значуща діяльність.

Ірина Виртосу, журналістка та правозахисниця, так описує події Майдану: “Майдан творили жінки і чоловіки. Нарівні. Однак у ЗМІ й у свідомості громадян закріпився образ лиш чоловіка-героя. Суворий, із втомленими очима, рішучий, обвіяний чорним димом на тлі палаючих шин, на барикадах, герой...” (Український жіночий фонд, 2014а). В той же час, діяльність жінок сприймалася наступним чином: “роль жінки зводилася лиш до того, щоб готувати їжу, усміхатися, підтримувати моральний дух...” (Виртосу as cited in Український жіночий фонд, 2014b). Таке сприйняття жінок на Майдані є наслідком гендерних стереотипів та соціально закріплених чоловічих та жіночих ролей, що вже існували в українському суспільстві на той час.

Одним із основних стереотипізованих образів жінки є її сприйняття як домогосподині та як такої, що має виконувати хатню роботу, бо це не є чоловічою справою. Але якщо подивитися на цю працю під іншим кутом, а саме: якщо жінки під час Майдану 2014-го року не варили б їсти у волонтерських штабах, то чи довго протримались чоловіки на барикадах без базової потреби кожної людини – їжі. Таким чином, ця роль залишається недооціненою, бо *“чоловікам місце на барикадах, дівчатам – на кухні...”* (Український жіночий фонд, 2014с) і в порівнянні з чоловічою ця праця є менш важливою. Ще одним стереотипом, який був актуальним на Майдані є пріоритизація жінки як об’єкту краси, який має підняти бойовий дух чоловіків-солдатів. Цей стереотип активно використовували ЗМІ для розповсюдження новин про Майдан (Марценюк, 2014а), що поглиблювало дискримінацію на самому Майдані, адже у риторичі чоловіків-військових зустрічалися вислови на кшталт: *“Прохід в “Український дім” дозволено чоловікам за перепусткою, дівчатам – за усмішку”* (Виртосу, 2014).

Іншим проблемним фактором, що спричинив стереотипізацію ролі жінки на Майдані, була недостатня репрезентація жінок в українській військовій сфері

до 2014 року та подій Майдану. Оскільки ЗСУ як інституція репрезентують норми, що існують в суспільстві, військова діяльність сприймалася переважно як чоловіча справа. Проте від початку проголошення Україною незалежності їх кількість поступово почала зростати, але актуалізація цього питання була слабкою у суспільстві. За визначенням Меді Сігел існує три групи чинників, що впливають на збільшення жінок в армії: 1) зміни збройних сил; 2) зміни соціальної структури суспільстві; 3) зміни культури (1995). Якраз остання група чинників потребувала найбільшого часового періоду для зміни в українському суспільстві, тож жінки зазнавали дискримінації та стереотипізації ще на основі радянських культурно-нормативних патернів. У соціологічному дослідженні “Невидимий батальйон: участь жінок у військових діях АТО” зазначається, що жінки мали доступ до традиційно жіночих професій (кравчиня, начальниця їдальні, фотограф, тощо), в той час як доступ до професії кулеметника чи навіть старшого пекаря був заборонений на законодавчому рівні (Гриценко, Квіт, Марценюк, 2016а). Це знову призводить до створення хибної рівності у суспільстві: доступ жінки до військової сфери є, як і можливість там працювати, а от питання вертикальної сегрегації вже є не настільки важливим, щоб акцентувати на ньому увагу. Одна з учасниць Жіночої сотні пригадує наступне: *“І ця революція гідності для мене стала лакмусовим папірцем дискримінації та зневажання жінок в нашій країні. Адже під час Майдану жінок було навіть більше, аніж чоловіків, а показували їх лише як машину для нарізання бутербродів та підтримки чоловіків. Чоловіків же чомусь вважали справжніми героями, незалежно від того, де вони були – на Майдані чи ні”* (Шевченко as cited in Український жіночий фонд, 2014d).

Хоча за даними соціологічного дослідження Фонду “Демократичні ініціативи” соціально-демографічна структура учасників Майдану складалася на 44% з жінок (КІС, 2013), проте через те, що вони були фактично примусово ізольовані від можливості вести бойову діяльність, їх діяльність була непомітна та знецінена (Philips, 2014 as cited in Lapènitè, 2021). Так само, як і діяльність

жінок на Донбасі, які від початку війни почали організовувати волонтерські штаби, допомогти лікарням, евакуювати людей, долаючи за кермом автомобіля тисячі кілометрів (Damann, 2019). Суспільно-значущу діяльність жінок, що не були залучені безпосередньо як військові або представниці територіальної оборони, на Майдані та на війні на Донбасі можна розділити на наступні категорії:

- Волонтерська допомога

Жіноче волонтерство стало складовою Майдану та війни на сході України, адже вони займалися фандрейзинговою діяльністю, пошиттям та постачанням уніформ для військових, продуктів продовольства, тощо (OSCE, 2015a, p.13). Після початку Майдану неприбуткова громадська організація та інші волонтерські організації активізувалися та направили всі свої зусилля на допомогу військовим Майдану, а пізніше – Донбасу, управліннями більшості таких організації були жінки (OSCE, 2015b, p.7). Іншою стороною гуманітарної допомоги стало те, що жінки ініціювали проекти, що були направлені на відновлення нормального життя населення Луганської та Донецької областей шляхом створення культурних проектів, що включали художні виставки, дебати, арт-терапію, тощо (Fellin 2015, p. 5 as cited in Lucas, Rohwerder & Tull, 2017). На Майдані жінки брали участь у Мистецькій Сотні - проєкт, який мав на меті “розважати” та підтримувати учасників та учасниць Майдану: це були різного роду мистецькі активності, що відбувалися прямо на Майдані (Марценюк, 2014 b).

Одним із видів волонтерської допомоги є інформаційна діяльність жінок. Учасниця проєкту “Майдан. Жіноча справа” Євгенія Молховець згадує, що в період початку Майдану вчилася у Парижі, потім на тиждень прилетіла до Києва, одразу ж відвідала Майдан і провівши там тиждень, була вимушена повертатися до Франції на навчання. Але, коли дівчина побачила, як французькі найбільші друковані видання на кшталт “Le Monde” и “Le Figaro” використовують дезінформацію щодо Майдану у своїх статтях, то дівчина вирішила створювати

англомовну інфографіку та криваві постери, де б висвітлювала реальні факти про Майдан. В результаті, пости дівчини набирали по 5000 перерепостів, а згодом Євгенія почала робити листівки для Євромайдану, що проводив тоді щоденні маніфестації. Як зазначає Євгенія: *“Це була моя особиста інформаційна війна”* (Молховець as cited in Український жіночий фонд, 2014e). На Майдані жінки почали створювати Сотні, однією з таких була інформаційна, адже на тоді на Майдані була присутня велика кількість журналісток та представниць ЗМІ, які організувалися для того, аби ввести в суспільний простір правдивий дискурс щодо подій на Майдані. Цю діяльність жінок не можна знецінювати, оскільки однією з особливостей війни у XXI сторіччі є інформаційна війна та вплив мас-медіа на формування уявлень щодо тих чи інших явищ, адже за Ю. Хабермсом існує «нова категорія впливу - громадськість, що одночасно є структурованою та багато в чому керованою засобами масової інформації» (1995, с.172).

Після початку російсько-української війни 2022 українські жінки також ведуть активно боротьбу в інформаційному полі, одним із прикладів такої діяльності є проєкт Datallion, який був створений 120 жінками – волонтерками, журналістками, фотографіями – які збирають відомості щодо війни з самих гарячих точок, публікуючи це на відкритому порталі, до якого є доступ у всіх охочих. На сайті проєкту вказано, що їх матеріали вже було використано у таких інформаційних ресурсах як TIME, Vanity Fair, FOX News і т.п. (Datallion, 2022).

- Активістська діяльність

Одним із результатів присутності жінок на Майдані стало створення Жіночої сотні ім. О. Кобилянської як відповідь на патріархальний устрій Майдану та знецінення ролі жінки. Попри те, що в медіа Жіночу Сотню почали змальовувати як суто мілітаристську організацію, головна мета діяльності організації полягала в тому, аби показати жінкам, що вони можуть брати участь в тих активностях, в яких вони відчують себе корисними. Від безпосередньої участі у бойових діях до приготування їжі – що стереотипізація є штучною і жінки не мусять їй слідувати. Створення Жіночої сотні дало можливість жінкам

ідентифікувати себе та стало платформою для проведення різного роду соціальних активностей, як-от: звернення жінок Майдану до жінок Криму від 8 березня 2014 року, різні лекції на тему фемінізму, що були проведені для жінок, курси жіночої самооборони, тощо (Мельниченко, 2014b; Виртосу, 2014b).

Ця та інші ініціативи, які об'єднали жінок на Майдані, стали поштовхом для переосмислення ролі жінки в українському суспільстві, адже однією з цінностей Майдану були ідеї рівності та свободи. Адвокатська ініціатива “Невидимий батальйон”, збільшення кількості жінок у політичній сфері та виведення діалогу щодо гендерної рівності у публічний простір стали одними з результатів активної участі жінок під час Революції Гідності та війни на сході України.

Отже, гендерні ролі жінки в українському суспільстві зазнавали змін впродовж історичних епох та супроводжувалися змінами в українському суспільстві. Радянський гендерний контракт працюючої матері зазнав трансформації та був доповнений образами “Барбі” та “Берегині” в пост-радянській Україні, проте традиційні ролі та фемінізовані характеристики, які притаманні жінкам в українському суспільстві, залишалися сталими та передбачали, що жінка має або виконувати репродуктивну працю, поєднуючи її з оплачуваною роботою, або бути сексуалізованим об'єктом. Проте, входження феміністичного дискурсу в українській публічний простір у XXI сторіччі та розвиток активістської діяльності в Україні стали каталізатором до позитивних змін серед яких: збільшення кількості жінок в політиці, зменшення розриву праці, відкритий діалог щодо сексуального насильства, тощо.

Однією з найбільш закритих для жінок сфер довгий період часу була військова сфера, як у світовому, так і в українському контексті. Події Другої світової війни та подальший розвиток суспільства стали поштовхом до вивчення діяльності жінок під час війни та її значущості. Для українського суспільстві точкою змін стала Революція Гідності та початок війни на Донбасі у 2014 році, оскільки жінки становили 44% від усіх учасників Майдану, в основному

виконуючи волонтерські, активістські та інформаційні види діяльності. При цьому, їх діяльність часто було “невидимою” та стереотипізувалася з використанням традиційних уявлень щодо фемінних та маскулінних ролей, а також патріархального дискурсу військових дій. Українські жінки зазнавали горизонтальної гендерної сегрегації у військовій сфері, маючи доступ до обмеженого переліку професій. Таке штучне ізолювання жінок від можливості бути залученими без перешкод до активних бойових дій чи військової діяльності на рівні з чоловіками одночасно з процесом стереотипізації жінки та її діяльності призвели до того, що не військова діяльність жінок під час військових процесів (приготування їжі, підтримання чистоти, догляд за дітьми, активна громадянська та інформаційна діяльність, тощо) знецінилася і сприймалася як очевидна.

Тривале знецінення волонтерської та активістської діяльності жінок під час військових та протестних подій призвело до того, що жінки почали відтворювати стереотипи, характеризуючи свою діяльність як не значущу по відношенню до тих, хто несе службу чи залучений безпосередньо до бойових дій.

РОЗДІЛ 2

УКРАЇНСЬКІ ЖІНКИ У ПАРИЖІ ПІД ЧАС ВІЙНИ: АКТИВІСТСЬКА ТА ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

2.1. Методологія проведення включеного спостереження для вивчення діяльності українських жінок у Парижі

Дослідження було проведено в рамках **якісної інтерпретативної парадигми** в межах парадигми інтеракційного символізму, базуючись на роботах таких науковців як Дж.Мід та Г.Блумер. В основі цього підходу лежить символічна взаємодія між індивідами та колективна дія як основне джерело формування сенсів у соціальній реальності (Blumer, 1969), таким чином групи індивідів та взаємодія між ними є основним джерелом знань для соціолога.

Методологічним підходом було обрано **множинне кейс-стаді (multiple case study)** з використанням **включеного спостереження як методу збору даних**, що передбачає дослідження певного явища чи групи явищ для їх кращого розуміння (Creswell, 2013). За типом включене спостереження є **пошуковим та неструктурованим**, що не включає заздалегідь передбаченні елементи соціальної дійсності, а лише визначення об'єкту та предмету спостереження (Ядов, 2007). Таким чином, **об'єктом** включеного спостереження є жінки-українки, що перебувають в Парижі. **Предметом** – види їх взаємодії, діяльність, риторика під час волонтерської та активістської діяльності. Дослідження було проведене в період від 13.04.2022 по 15.05.2022 та включає 4 кейси включеного спостереження. Париж було обрано як об'єкт дослідження через те, що внаслідок війни я була змушена покинути Україну та отримала тимчасовий прихисток у Франції. Таким чином я мала змогу відвідувати мітинги, протести та волонтерські штаби й проводити включене спостереження. **Кейси** для дослідження були обрані з огляду на їх доступність для відвідування та масовість, аби охопити якомога більше соціальних взаємодій та описати їх. Дані щодо досліджуваних кейсів наведені у Таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Загальна інформація про спостережувані кейси

<i>Назва спостереження</i>	<i>Дата спостереження</i>	<i>Місце проведення спостереження</i>	<i>Тривалість спостереження</i>
Мітинг проти злочинів російської нелюдності в Україні	13.04.2022	Париж, Франція	2,5 години
Marche pour l'Ukraine contre routine et tous ses complices	16.04.2022	Париж, Франція	3,5 години
Волонтерський штаб для допомоги переміщеним українцям в кампусі Cite Universite	19.04.2022 28.04.2022	Париж, Франція	Кожне спостереження тривало по 2 години
Мітинг в підтримку екстракції бійців Азовсталі	14.05.2022	Париж, Франція	1,5 години

Дані зі спостережень вносилися в щоденник проведення кейсів включеного спостереження безпосередньо під час спостережень та після них в той же день (див. Додаток А). Для аналізу записів був використаний якісний контент-аналітичний підхід, що базується на категоріях гегемної маскулінності та традиційної фемінності (див. Табл. 2.2) для виявлення в описаній суспільно-значущій діяльності жінок слів/словесних конструкцій, що традиційно співвідносяться із характеристиками гегемної маскулінності та традиційної фемінності.

Таблиця 2.2.

Якісні параметри для аналізу кейсів включеного спостереження

Гегемона маскулінність	Традиційна фемінність
<ul style="list-style-type: none"> ● Логічне мислення ● Раціональність ● Незалежність ● Домінування ● Досягнення ● Лідерство ● Ризик ● Агресивність ● Хоробрість ● Фізична сила ● Орієнтація на роботу та кар'єру ● Егоїстичність ● Експертність 	<ul style="list-style-type: none"> ● Інтуїція ● Емоційність ● Пасивність ● Виваженість ● Миролюбивість ● Стосунки ● Лякливість ● Мінливість ● Фізична слабкість ● Орієнтація на сім'ю та дім ● Комунікативність ● Спокусливість ● Фізична краса ● Експресивна сфера діяльності

Джерело: О.Кісь (2007), Т. Марценюк та О.Рождественська (2009)

Обмеженнями даного методу є суб'єктивність з боку дослідника та помилка першого враження, що передбачає вплив першого враження на подальшу фіксацію даних. Це дослідження не є репрезентативним та не може бути поширеним на генеральну сукупність.

2.2. Методологія проведення інтерв'ю з українськими жінками-волонтерками під час російсько-української війни

За типом проведенням інтерв'ю є **формалізованими**, тобто таким, що мають однакові запитання та структуру для всіх респондентів, та **напівструктурованим**, із можливістю зміни порядку запитань та додаванням уточнюючих запитань з огляду на розвиток бесіди (Белановский, 2001а). Такий тип інтерв'ю був обраний з огляду на бажання отримати відверті відповіді, за рахунок проведення з респондентом відвертого діалогу з можливістю уточнення

відповідей, та при цьому мати можливість порівняти результати для прослідковування певних тенденцій чи їх відсутності.

Запланований дизайн дослідження передбачав інтерв'ю з щонайменше 5 респондентками, оскільки відсутня єдина правильна кількість інтерв'ю і все залежить від методологічного підходу, але оптимальною кількістю інтерв'ю вважається від 5 (Creswell & Poth, 2018), в той час як Мейсон (Mason) зазначає, що значущу роль відіграє точка насиченості, в якій інтерв'ю не приносять нову інформацію і тоді їх проведення можна зупинити (2010). **Реальний дизайн** дослідження складає інтерв'ю з 3 респондентками. Така кількість інтерв'ю була проведена через війну, що мала наслідки у вигляді обмежених технічних можливостей для проведення інтерв'ю, а також підвищену зайнятість респонденток, оскільки вони були задіяні у різних формах активностей і мали обмежений час та доступ до технічних ресурсів. Відповідно, **обмеженнями дослідження** є недостатня кількість інтерв'ю для повноцінного аналізу різних точок зору, а також неможливість поширення результатів даного дослідження на генеральну сукупність.

Основними параметрами для відбору респондентів для інтерв'ю стали стать (жіноча), локація та вид діяльності (див. Таблиця 2.3).

Таблиця 2.3

Загальна інформація про респонденток

№ Інтерв'ю	Місцезнаходження	Вид діяльності	Скільки років займається чим?
1	Париж	Волонтерство та активізм	8 років
2	Париж	Волонтерство	8 років
3	Париж	Волонтерство	3 місяці

Відбір респонденток відбувався **методом снігової кулі**, де перша респондентка, що підходила під описані параметри та була обрана через присутність на одному із кейсів включеного спостереження, порадила респонденток, що підходили під обрані параметри відбору. Такий метод відбору є найбільш релевантним для випадків, коли досліджувана меншність не передбачає наявності певних формальних ознак (Белановський, 2001b). Для зазначених респонденток були надіслані 5 листів-запрошень, на які відгукнулись лише 3 респондентки. Варто зазначити, що це стало ще одним з **обмежень дослідження**: деяких респонденток було складно досягти через брак часу та відповіді із погодженням на інтерв'ю, що приходили запізно.

Гайд інтерв'ю складається з 5 основних блоків (див. Додаток В). Мета першого блоку – познайомитися з респонденткою та дізнатися більше про попередній досвід волонтерської та/або активістської діяльності. Другий блок присвячено дослідженню уявлень респонденток щодо ролі жінки під час війни, які є особливості діяльності жінок під час війни, а також чи мали вплив Революція Гідності та початок війни на Донбасі на сприйняття жінок в українському суспільстві. Третій блок має на меті виявити індивідуальні особливості діяльності респонденток під час російсько-української війни 2022 року та виявленні бар'єрів і фасилітаторів, що виникали під час цієї діяльності. Основною задачею четвертого блоку є виявленні особливостей діяльності українських жінок у Парижі, обговорення наявних організації та видів діяльності, до яких причетні жінки. У п'ятому, фінальному, блоці респонденткам було запропоновано можливість доповнення думок до вище зазначених блоків, а також було прохання порекомендувати потенційних респонденток для інтерв'ю. Перед початком інтерв'ю усіх респонденток було попереджено про мету даного інтерв'ю, а також про те, що відбуватиметься запис на диктофон, який в подальшому буде використаний виключно для написання цієї роботи і всі

результати будуть представлені в узагальненому вигляді з дотриманням конфіденційності.

Для аналізу інтерв'ю було обрано метод якісного контент-аналізу, за допомогою якого можна виявити ключові думки респонденток та віднайти смислові значення, що можуть вказувати на приховані сенси (Бондар, Допіра, 2011).

2.3. Результати дослідження діяльності українських жінок у місті Парижі

2.3.1. Види суспільно-значущої діяльності українських жінок у Парижі

“Наскільки мені відомо, українські жінки є майже на всіх видах, типах військової участі, я, власне, шукаю те правильне формулювання. Тобто третина роботи, яка зроблена, зроблена жінками, тобто, не можна цього применшувати.”

(Інтерв'ю №1)

Учасниці інтерв'ю заявляли, що їх волонтерська діяльність почалася задовго до 24 лютого 2022 року і війна для них розпочалася 8 років тому:

“Насправді, коли кажуть до війни, для мене це було 2014 року. Тому що все, що навколо волонтерства, воно почалося з періоду Майдану, ось..і ,якби, я була співорганізатором Паризького Євромайдану, це все що мені маніфестації, потім, коли вже почались військові дії, після анексії Криму, на сході України, ми разом з друзями почали передавати, тобто все те, що ми робимо зараз – всяке тактичне спорядження.” (Інтерв'ю №1).

“Ну, по-перше, я зазначу, що війна розпочалася 8 років тому і з перших днів війни, от щойно це.. був анексований Крим і почалися бойові дії з окупаційною російською армією на Донбасі, ми з моєю колегою, з двома, навіть, колегами, організувались, просто складались своїми грошима і купували те, що ми могли, те, що було в межах наших можливостей і надсилали на фронт тим конкретним людям, які пішли воювати, яких ми знали і це от .. в принципі ця діяльність почалася від липня 2015 року і триває досі.” (Інтерв'ю №2).

Також респондентки під час інтерв'ю зазначили, що не погоджуються з твердженням, що жінкам, які не залучені до військової діяльності легше, ніж тим, що залучені:

“Я не знаю. Я вважаю, що ні. і, якщо ми говоримо про емоційне навантаження, мені здається, що жінкам, які не залучені, може бути емоційно, навіть, складніше.”
(Інтерв’ю №1).

“Я думаю, що це на сто відсотків навпаки...(сміється). Тому що людям, які, взагалі. Не тільки жінкам – людям, які залучені до військової діяльності – в них є місія, в них є ціль, у них є функція і вони працюють на мету. А всі інші розгублені... розгубленість – це перше, що заважає під час війни. Тому люди шукають волонтерство замість військової діяльності безпосередньо.”
(Інтерв’ю №3).

В ході інтерв’ю та кейсів включеного спостереження були виявлені наступні види діяльності, притаманні українським жінки у Парижі:

2.3.1.1 Волонтерська діяльність

Спільною тенденцією як на кейсах включеного спостереження, так і під час інтерв’ю з респондентками є те, що жінки взагалі не вважають, що вони роблять щось значуще та, що їх вклад є цінним:

“мені здається, я взагалі нічого не роблю в порівнянні з деякими фондами, людьми і таке інше.” (Інтерв’ю №1).

“Я думала про це, повертаючись з телебачення, що наскільки це все потрібно і наскільки це все ефективно... і я не маю на це відповіді” (Інтерв’ю №2).

Це спричинено тим, що під час подій Революції Гідності жінки піддавалися горизонтальній гендерній сегрегації, а в публічному дискурсі щодо опису діяльності жінок превалювали характеристики традиційної фемінності, в той час як чоловіків зображували героями, використовуючи в описах риси гегемонної маскулінності (див. Розділ 1.3). Таким чином, в українському суспільстві існують упередження щодо діяльності жінок під час війни/військових подій. Одна з респонденток зазначила наступне у відповідь на моє запитання щодо того, чи змінили події Революції Гідності та війни на Донбасі сприйняття жінок:

“...не в усьому суспільстві, але в якійсь маленькій частині суспільства, яка могла сприймати жінок, які пішли на фронт і жінок, які почали волонтерити, як паралелі” (Інтерв’ю №3).

Іншою тенденцією, яку я виділила було те, що жінки **порівнюють свою діяльність із чоловіками**, що зараз на фронті. Жінки, діалоги яких я чула на кейсах включеного спостереження, переважно ототожнювали армію та захист країни з образом чоловіка (гегемонна маскуліність), ігноруючи при цьому факт присутності жінок:

“Мені так дивно, коли вони кажуть нам дякую за це, хіба можна було інакше? Хлопці там гинуть, хіба ми маємо право нічого не робити”

(Включене спостереження, кейс №2).

Щодо особливості **волонтерської діяльності жінок у Парижі**, кейси включеного спостереження та інтерв’ю з респондентками продемонстрували, що офіційними головами та засновниками волонтерських організацій чи активістських платформ є переважно чоловіки:

“Я не знаю, якщо ви були на мітингах паризьких, то ви, безумовно, бачили це Володя Когутяк, це Жан П’єр Пастернак. Тобто це такі, насправді, як юридичні організатори...

вони одні і ті самі.” (Інтерв’ю №1).

При цьому, жінки виконують більшість роботи та залучені до **різного роду активностей (фізична праця, логістична, комунікаційна, тощо)**:

“За столом стоять жінки, все розкладають, приносять їжу, розвішують прапори, тощо. Це представниці різних волонтерських організацій у Парижі. Гроші з продажу їжі йдуть на рахунки організацій на кшталт Aide et Support Ukrainienne для закупки медикаментів та одягу для бійців в гарячих точках України.”

(Кейс включеного спостереження №1).

Мій сектор діяльності разом – це спорядження. Тобто, скажімо так, є в рамках асоціації одна роль і в рамках розподілу роботи інша роль. (Інтерв’ю №1).

“Волонтери. Принаймні 50 на 50 з того, що я бачила, навіть більше ... то є жінки. Можливо вони не роблять «Повернись живим» чи ще щось, але в них завжди є дуже багато різного роду задач і вони всі включені, бо 70 % – це є жінки.” (Інтерв’ю №3).

Також одними з видів волонтерської діяльності жінок у Парижі є організація психологічної підтримки для українців та українок, що вимушено виїхали. Ця діяльність буває двох видів:

- Професійна (така, що надається професійними психологами)

“Дівчина-психотерапевт, яка веде психотерапевтичні групи в Парижі і передмісті Парижа, також є кабінет в якому вона приймає тимчасово переселених осіб і надає першу психологічну допомогу.” (Інтерв’ю №1).

- Латентна психологічна підтримка через організацію різного роду культурних проєктів, головна мета яких підтримувати українську ідентичність

“Тішуся від такої кількості людей. Минулого разу до мене підійшла жінка років 50-ти і сказала, що такі вечори повертають їй відчуття дому, бо починати життя з нуля у 50 років важко. В такі моменти усвідомлюю, що робимо щось важливе і можемо підтримати хоча б психологічно тих, хто втратив фактично все.”

(Включене спостереження, кейс №1).

Психологічний вид діяльності має наразі підвищену актуальність, оскільки станом на 20 квітня, за даними Агентства ООН у справах біженців (UN Refugee Agency Ukraine) з України виїхало понад 5 мільйонів людей, 90% з яких – це жінки та діти (2022). Біженці часто відчують такі емоції “як страх за сім’ю, яка все ще у небезпеці, як відчуття безпорадності, як культурний розрив. Це є найбільше джерело страждань після переселення та сприяння змішаним емоціям навколо переселення” (Miller, A., Hess, J. M., Bybee, D., & Goodkind, J. R. , 2018):

“з українцями труднощі основні зараз – це те, що до тебе прибуває багато людей, які пережили жахіття і це незвичайна робота психолога. Це робота кризисного психолога. До війни ми тут про кохання, про любов, а тут – насильство, згоріла хата, ще щось і звісно ти це маєш переживати через себе і це важко.”

(Інтерв’ю №3).

2.3.1.2. Активістська діяльність

Цю діяльність доцільно розділити на дві групи: відвідування мітингів та участь у перформансах й організаціях різного роду акцій, мета яких збір коштів для підтримки України.

Перфоманси українок на мітингах та протестах привертають увагу міжнародних ЗМІ та вводять у публічний дискурс питання ключових та сенситивних тем для українського суспільстві наразі. Одним із таких перфомансів можна вважати зовнішній вигляд українок на одному з мітингів у Парижі, який акцентував увагу на питанні сексуального насилля над українськими жінками під час окупації російськими військами міст:

Бачу велике скупчення журналістів – фотографують двох дівчат-українок (розмовляють між собою українською мовою). На одній з них лікарський халат, що пофарбований в червоний колір, в руках тримає закривавлену ляльку-немовля, одягнена медична маска на якій напис: “Russian soldiers = pedophiles, rapists and fascists”.
(див. Додаток Г, фото №1) (Включене спостереження, кейс №1).

Також позаду стояли жінки, що були вбрані у закривавлені сукні та мали червону фарбу на обличчі, на них було написано: “Raped in Bucha”.
(Включене спостереження, кейс №1).

Іншим підвидом активістської діяльності українських жінок у Парижі є організація різного роду акцій, основною метою є або збір коштів, або розповсюдження інформації щодо подій в Україні:

Безумовно є і неймовірна креативність, як від організаторок, так і від учасників мітингу.... Є деякі обличчя, які вже згадуються, це крутезні плакати, це якісь перфоманси, які організуються, це флешмоби, які роблять, це якісь ще ідеї, які організують на собі, які привертають увагу.” (Інтерв’ю №1).

“але дівчата роблять дуже багато. Для Маріуполя ми записували відео і це були тільки дівчата” (Інтерв’ю №3).

Під час руху колони бачу жінок з українською символікою, що роздають ось такі листівки (див. Додаток Г, Фото 2). На листівках QR-код, за яким можна зробити донат для організації. (Включене спостереження, кейс №1.)

2.3.1.3 Інформаційна діяльність

Інформаційна діяльність була розглянута як окремий вид суспільно-значущої діяльності українських жінок у Парижі, оскільки однією з видів війни у XXI сторіччі є інформаційна війна (див. Розділ 1.3) та зараз присутність в інформаційному полі є одним із шляхів актуалізації певної тематики та привернення масової уваги. Також респондентки, з якими було проведено інтерв'ю, підтвердили важливість інформаційної діяльності українських жінок у Парижі та вказали, що наразі присутність українських жінок у французьких медіа є вищою, ніж була у 2014:

“Ну те, що нас запрошують на різні французькі канали медійні – це нове. Впродовж восьми років війни це траплялось нечасто. Я думаю що.. ну знову ж таки більшість з цих жінок, які ходять, відповідають на ці запрошення, вони ходять так само. Прямі ефіри – це абсолютно франкомовні, освічені жінки, тобто я думаю вони гарно представляють свою країну і це, я думаю, якийсь невеликий плюс до нашої народної дипломатії. Ну я так сподіваюся”
 .(Інтерв'ю №2).

“Мені здається, що жінки саме за рахунок того, що менше залучені до військових та більше можуть працювати на інформаційному фронті і це більше роблять”.
 (Інтерв'ю №3).

Окрім безпосередньої участі у прямих ефірах на французьких телеканалах, українські жінки також займаються фотозйомкою, та організацією різного роду інформаційних кампаній:

“Під час пересування оглядаюсь навколо, дуже багато дівчат із фотоапаратами. Підходжу до одної з них – вона виявилася україркою з-під Харкова, там працювала фотографом до війни. Розповіла, що зараз відвідує всі мітинги, робити фоторепортажі та надсилає їх у французьків, українські та італійські медіа, з якими має контакти.” (Кейс включеного спостереження №1)

“..бо дуже багато жінок-журналісток, яких я читаю, саме них. Багато в соціальних мережах пишуть жінки.” (Інтерв'ю №3)

Таким чином діяльність українських жінок у Парижі під час російсько-української війни 2022 року характеризується подібними видами суспільно-значущої діяльності, які були під час Революції Гідності. Жінки займаються різними формами волонтерської діяльності та є дуже активними в організації різного роду активностей, включаючи протести та мітинги. При цьому, є певні унікальні ознаки діяльності жінок у Парижі на кшталт збільшення важливості психологічної волонтерської допомоги та інформаційної діяльності. Попри те, що більшість волонтерських та активістських організації очолюють чоловіки, за словами респонденток та результатами включеного спостереження жінки виконують більшість роботи та є залученими навіть до активностей, що традиційно співвідносяться із гегемонною маскулінністю.

2.3.2. Бар'єри при реалізації волонтерської та активістської діяльності жінок у Парижі

Одним з основних бар'єрів, про які згадували учасниці інтерв'ю – є потрібне навантаження у вигляді **поєднання волонтерської та/або активістської діяльності, хатньої роботи та ролі матері**. Жінкам доводиться подекуди робити вибір між оплачуваною роботою та волонтерством, або поєднувати їх понаднормово:

“Дуже хочу відпочити, але ще не знаю коли. Це з труднощів [сміється]. Тут виявилося, що в мене півтори доби праска була в розетку включена вдома.”

(Інтерв'ю №1).

“У нас невеликий журнал і п'ять осіб пішло на війну, пішло воювати, тобто оскільки ми їх тут чекаємо живими, то ми нікого не взяли замість них, тобто ми їх не замінили їх, а просто розподілили їх обов'язки між нами. Тобто фактично ми працюємо без вихідних, стільки скільки вистачить часу, це 12 годин на день. Намагаємось якось максимально відповідати своїм завданням на інформаційному фронті. Тобто роботи значно-значно значно побільшало.” (Інтерв'ю №2).

“От, і це теж ще одне велике навантаження, практично щоденне, яке зовсім лишає часу для відпочинку, для спілкування з близькими з рідними.” (Інтерв'ю №2).

Також у результаті інтерв'ю та спостережень були виділені певні ознаки діяльності жінок, що зараз знаходяться за кордоном і вони полягають в емоційній складності поєднувати волонтерську та/або активістську діяльність з основною роботою та хвилюваннями щодо рідних, які залишилися в Україні **(психологічний аспект):**

“Тут важче, ніж вдома, бо окрім догляду за дітьми, перманентних пошуків роботи та от таких візитів мітингів чи волонтерської діяльності, у тебе ще постійно душа не на місці через тих, хто там.” (Включене спостереження, кейс №1).

“Не можна розкисати, тому що щотижня четвер, п'ятниця, субота, неділя – чотири дні досить критичні в діяльності, якщо ми говоримо про те, що ми робимо в волонтерстві, коли треба бути просто максимально мобільною, максимально сконцентрованими таке інше. І коли прильоти в твоєму рідному місці і починається: хто? Де? Як? Всі живі? І таке інше. оце складно. Бути одночасно ефективним. Це пару тижнів тому, коли в Одесі були вибухи, ми були в той момент на складі і тут треба зібрати себе до купи і почати хоча б дихати якимось чином для того, щоб зробити ті закупи, обробити замовлення і таке інше” (Інтерв'ю №1).

“Тому що психологічні оці всі аспекти, які відбуваються дистанційно, вони дуже відрізняються від тих, що на місці. Як включається інстинкт самозбереження, так тут у нас включається неймовірний страх за життя, ну такий він, тваринний, який відчувається кожною клітинкою тіла.” (Інтерв'ю №1).

При цьому, жодне зі спостережень або інтерв'ю **не продемонструвало упередженого ставлення до жінок чи дискримінаційних проявів**. Одна з респонденток інтерв'ю зазначила, що з одного боку – це особливість Франції, що тут такого абсолютно немає, а з іншого – наслідок подій Революції Гідності та трансформаційних змін, що відбулися після них:

“власне, більше відкриття можливостей для жінок...служити в військах, поліція і взагалі просто там чисельність жінок в парламенті, яка збільшилася. Мені здається, що пішов дуже великий розвиток і розуміння, що жінка – це не тільки домогосподарка і таке інше.” (Інтерв'ю №1).

Проте, іншим бар'єром, який є невидимим для досліджуваних мною жінок – **інтерналізація стереотипів**. Жінки, як під час включеного спостереження, так

і під час інтерв'ю часто применшували значимість своєї діяльності або самовідтворювали горизонтальну гендерну сегрегацію:

“Відчуваю себе жахливо від того, що я тут у безпеці, поки хлопці боронять наше життя.

Буквально фотографія – це все, що я вмю, тож використаю хоча б це”

(Включене спостереження, кейс №1).

“Мені так дивно, коли вони кажуть нам дякую за це, хіба можна було інакше? Хлопці там гинуть, хіба ми маємо право нічого не робити”

(Включене спостереження, кейс №2).

“Коли, наприклад, інколи ти втомлена, зморена і я думаю: «ну добре, ну я ж не під кулями там, сплю в своєму ліжку і мені все-таки є можливість якось відновитися краще ніж для тих, хто є в окопах, хто є в цих наметах, хто взагалі без відпочинку і в дуже-дуже некомфортальних умовах». Так, такі думки відвідують.” (Інтерв'ю №2).

Суспільно-значуща діяльність українських жінок у Парижі полягає у виконанні таких форм діяльності як волонтерство, активізм та інформаційна діяльність. Опитані респондентки та кейси включеного спостереження демонструють, що жінки під час волонтерської діяльності залучені як до традиційно фемінної, так і гегемонно маскулінної діяльності. Психологічна діяльність українських жінок набуває особливого статусу через велику кількість вимушено переміщених українців, які відчують психологічно проблеми та потребують допомоги. Попри факт, що організаторами та офіційними керівниками більшості волонтерських штабів в Парижі є чоловіки, результати інтерв'ю та кейси включеного спостереження продемонстрували, що жінки виконують більшість роботи, поєднуючи одночасно декілька напрямків.

Українські жінки також є активними учасницями мітингів та протестів, де піднімають актуальні для українського суспільства теми на кшталт сексуального насилля, яке вчиняли російські солдати над жінками та дітьми або екстракції захисників Маріуполя. Також жінки є активними учасницями французького інформаційного простору, де беруть участь або у професійному контексті, або на основі волонтерських дій.

Бар'єрами щодо реалізації суспільно-значущої діяльності українських жінок у Парижі є потрійне навантаження та емоційне виснаження, а також інтерналізація існуючих стереотипів щодо діяльності жінок під час війни.

ВИСНОВКИ

Сучасні українські дослідження демонструють, що на початку ХХІ сторіччя гендерні ролі жінки в українському суспільстві набули змін. Радянський гендерний контракт “працюючої матері” був доповнений образами “Берегині” та “Барбі”. Жінки отримали подвійне навантаження у вигляді поєднання репродуктивної праці та офіційного працевлаштування, а також наділення своєї діяльності та повсякденних практик рисами традиційної фемінності. Подальший розвиток феміністичних ідей в українському суспільстві, збільшення представниць жіночого активізму, а також суспільно-політичні революційні події сприяли трансформації гендерних ролей української жінки. Попри це, соціологічні дослідження 2021 року демонструють, що в українському суспільстві залишається патріархальна свідомість, що передбачає розділення гендерних ролей на традиційно фемінні та гегемонно маскулінні, де останні є більш значущими.

Оскільки військова сфера традиційно відносить із гегемонною маскулінністю, довгий період часу вона була закрита для жінок. У другій половині ХХ століття з’явилися перші ґрунтовні дослідження щодо ролі жінок під час війни в економічному контексті. Результати досліджень продемонстрували, що жінки відігравали значущу роль, замінюючи чоловіків на різних позиціях, навіть тих, що співвідносилися із гегемонною маскулінністю, таким чином не дозволяючи відбутися економічній стагнації.

В українському суспільстві каталізатором до вивчення діяльності жінок під час війни стала Революція Гідності та початок війни на Донбасі у 2014 році. Огляд результатів досліджень продемонстрував, що Революція Гідності та початок війни на Донбасі відбувалися в межах патріархального дискурсу. Жінки займалися активістською та волонтерською діяльностями, що включала в себе виконання завдань, які традиційно вважалися маскулінними. При цьому, в медіа були висвітлені переважно традиційно фемінні форми діяльності на кшталт приготування їжі чи підняття бойового духу чоловіків.

В результаті проведення емпіричного етапу дослідження було виявлено, що суспільно-значуща діяльність український жінок під час російсько-української війни 2022 року у Парижі можна розділити на 3 групи: волонтерську, активістську та інформаційну. Волонтерська діяльність передбачає фізичну роботу (сортування речей у пунктах збору, приготування їжі для продажу на протестах, приймання вантажів), організаційно-логістичну (прийняття та обробка замовлення щодо допомоги та організація логістики щодо їх доставлення) та психологічну (професійна та латентно-культурна підтримка українців, що опинилися у Парижі). Активістська діяльність передбачає участь в мітингах та протестах, а також організація різного роду заходів для привернення уваги медіа або фандрейзингу на потреби армії та/або гуманітарної допомоги. Інформаційна діяльність була відокремлена від волонтерської, оскільки у Парижі вона є масовою та має підвищений рівень актуальності в порівнянні з 2014 роком. Українські жінки або є учасницями прямих теле- та радіо-ефірів у французьких медіа, або організують інформаційні кампанії, направлені на підвищенні обізнаності французького суспільства щодо подій в Україні. Таким чином, українські жінки є агентами комунікації в публічному просторі, бо такі активності привертають увагу французького суспільства та медіа.

Інтерв'ю з респондентками та кейси включеного спостереження продемонстрували, що існують бар'єри у реалізації суспільно-значущої діяльності. Один з них – це потрійне навантаження, що передбачає поєднання волонтерської та/або активістської діяльності, хатньої роботи та ролі матері. Іншим бар'єром є те, що жінки інтерналізують стереотипи щодо їх діяльності, самостійно применшуючи її значимість та порівнюючи із патріархальними гендерними ролями. При цьому, під час глибинних інтерв'ю дві з трьох респонденток зазначили, що не вважають, що жінкам залученим до військової діяльності легше, ніж тим, хто не залучений, апелюючи до того, що жінки-волонтерки та активістки не мають чітких наказів чи планів роботи, а натомість мають поєднувати різні активності з великим емоційним стресом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Айвазова, С. (2001). "Контракт работающей матери: советский вариант".
Гендерный калейдоскоп: курс лекций. Ред: М. Малышева. М:
 Academia. с. 291-310
- Белановський, С. А. (2001). *Индивидуальное глубокое интервью: учебное пособие*. М.: Никколо-Медиа. с. 320
- Бергер, П., Лукман, Т. (1995). *Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания*. М.: «Медиум», 1995.323 с.
https://ktpu.kpi.ua/wpcontent/uploads/2014/02/0458680_BCA67_piter_b_berger_lukman_t_socialnoe_konstruirovaniye_realnosti_tr.pdf
- Бондар, В., Допіра, М. (2011). Розгляд методу контент-аналізу з погляду кількісно-якісних технік проведення.
http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6877/Bondar_Dopira_Rozglyad_metodu_kontent-analizu.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Верховна Рада України. (2014). Закон України «Щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях». Номер закону №2523-19. Київ: Парлам. вид-во.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2523-19#Text>
- Виртосу, І. (2014). Не бутербродами єдиними, або навіщо Майдану “Жіноча сотня”. <https://life.pravda.com.ua/society/2014/02/5/151445/>
- Гриценко, Г., Квіт, А., Марценюк, Т. (2016). “Невидимий батальйон”: участь жінок у військових діях АТО.
http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7746/Martsenyuk_Nevydymyi_bataloin.pdf?sequence=3&isAllowed=y

- Кісь, О. (2002). Моделі конструювання гендерної ідентичності жінки в сучасній Україні. <http://www.ji.lviv.ua/n27texts/kis.htm>
- Кісь, О. (2007). Сексизм у ЗМІ: протидіючи комунікативному потокові. https://www.academia.edu/3818588/%D0%A1%D0%95%D0%9A%D0%A1%D0%98%D0%97%D0%9C_%D0%A3_%D0%97%D0%9C%D0%86_%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%A2%D0%98%D0%94%D0%86%D0%AE%D0%A7%D0%98_%D0%9A%D0%9E%D0%9C%D0%A3%D0%9D%D0%86%D0%9A%D0%90%D0%A2%D0%98%D0%92%D0%9D%D0%9E%D0%9C%D0%A3_%D0%9F%D0%9E%D0%A2%D0%9E%D0%9A%D0%9E%D0%92%D0%86
- Козубенко, О. (2021). Скільки жінок-військовослужбовців служать у Збройних Силах України — нові дані Кадрового центру. <https://armyinform.com.ua/2021/12/04/skilky-zhinok-vijskovosluzhbovcziv-sluzhat-u-zbrojnyh-sylah-ukrayiny-novi-dani-kadrovogo-czentru/>
- Марценюк, Т. , Рождественська, О. (2009). Гендерні стереотипи зовнішньої реклами (на прикладі Подолу міста Києва). <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/3985>.
- Марценюк, Т. (2014). Гендерна соціологія Майдану. Роль жінок у протестах. http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3511/Martse_niuk_Genderna_sotsiolohiia_Maidanu.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Марценюк, Т. (2020). 10 запитань про фемінізм з Тамарою Марценюк. <https://www.amnesty.org.ua/10-zapytan-pro-feminizm-iz-tamaroyu-marczenyuk>
- Міністерство соціальної політики України. (2021). Виконання Україною міжнародних зобов'язань за Конвенцією Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок обговорено на комітетських слуханнях. <https://www.msp.gov.ua/news/19877.html>

- Рейковский, Я. (1981). Просоциальная деятельность и понятие собственного “Я” // *Вестник МГУ. сер. 14. Психология*.
- Слово&Діло. (2021). 30 років Незалежності: як змінювався гендерний склад Верховної Ради. <https://www.slovoidilo.ua/2021/08/23/infografika/polityka/30-rokiv-nezalezhnosti-yak-zminyuvavsya-hendernyj-sklad-verhovnoyi-rady>
- Радіо Свобода. (2014). Євромайдан у Парижі вшановує Небесну Сотню. <https://www.radiosvoboda.org/a/25314873.html>
- Соціологічна група “Рейтинг”. (2021). Гендерні ролі і стереотипи. https://ratinggroup.ua/research/ukraine/gendernye_rol_i_stereotipy.html
- Темкина, А., Роткирх, А. (2002). Советские гендерные контракты и их трансформация в современной России. *Социс, 11*, сс.4-15.
- Український жіночий фонд. (2014). Майдан: жіноча справа. https://www.uwf.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/20140604104737967428maydan_web-2.pdf
- Фонд Демократичних Ініціатив (2013). Майдан-2013: хто стоїть, чому і за що? <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=216&page=10>
- Хабермас, Ю. (1995). Демократия. Разум. Нравственность. Москва: Издательский центра "Academia". сс. 170-172. <http://padaread.com/?book=74788&pg=5>
- Харченко, О. (2011). Порівняльна характеристика методологічних підходів у соціологічних дослідженнях. <https://core.ac.uk/download/pdf/229855869.pdf>

- Ядов, В. (2007). *Стратегія соціологічного дослідження. Опис, пояснення, розуміння соціальної реальності* / В. А. Ядов. - 3-е изд., Испр. - М.: Омега-Л, 567 с.
- Blumer, H. (1969). *Symbolic Interactionism. Perspective and Method*. Englewood Cliffs, N.J., Prentice-Hal: New Jersey., 209 p.
- Bouta, T., Frerks, G.E (2002). Women's roles in conflict prevention, conflict resolution and post-conflict reconstruction: Literature review and institutional analysis.
https://www.researchgate.net/publication/40115082_Women%27s_roles_in_conflict_prevention_conflict_resolution_and_post-conflict_reconstruction_Literature_review_and_institutional_analysis
- Damann, T. (2019). Ukraine: Women of the War.
<https://pulitzercenter.org/stories/ukraine-women-war>
- Datallion (2022). <https://dattalion.com/>
- Devilbiss, M.C. (1985). Gender Integration and Unit Deployment: A study of GI Jo. Norwich University. <https://www.jstor.org/stable/45304810?seq=1>
- Creswell, John W. (2013). *Qualitative inquiry & Research Design*. Third edition, University of Nebraska, Lincoln.
<http://www.ceil-conicet.gov.ar/wp-content/uploads/2018/04/CRESWELLQualitative-Inquiry-and-Research-Design-Creswell.pdf>
- Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2018). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches*. Second Edition. SAGE Publications: London.
https://www.researchgate.net/profile/Rulinawaty-Kasmad/publication/342229325_Second_Edition_QUALITATIVE_INQUIRY_RESEARCH_DESIGN_Choosing_Among_Five_Approaches/links/5eec7025458515814a6ac263/Second-Edition-QUALITATIVE-INQUIRY-RESEARCH-DESIGN-Choosing-Among-Five-Approaches.pdf

- Gizelis, T-I. (2018). Systematic Study of Gender, Conflict and Peace.
<https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/peps-2018-0038/html>
[j_peps-2018-0038_ref_052_w2aab3b7c59b1b6b1ab2ac52Aa](https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/peps-2018-0038/html)
- Krause, J. (2018). Women's Participation in Peace Negotiations and the Durability of Peace.
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03050629.2018.1492386>
- Lapénaité, M. (2021). Motives for Women's Participation in Military Conflicts: The Ukrainian Case.
<file:///Users/marina/Downloads/25047-Article%20Text-56267-1-10-20220127.pdf>
- Lucas, B., Rohwerder, B., Tull, K. (2017). Gender and Conflict in Ukraine.
<http://www.gsdrc.org/wp-content/uploads/2017/08/050-Gender-and-conflict-in-Ukraine.pdf>
- Mason, M. (2010). Sample Size and Saturation in PhD Studies Using Qualitative Interviews. **Error! Hyperlink reference not valid.**
- Miller, A., Hess, J. M., Bybee, D., & Goodkind, J. R. (2018). Understanding the mental health consequences of family separation for refugees: Implications for policy and practice. *American Journal of Orthopsychiatry*, 88(1), pp. 26-37.
- OSCE. (2015). Gender Dimensions of SMM's Monitoring: One Year of Progress. <https://www.osce.org/files/f/documents/2/8/165806.pdf>
- Pavlychko, S. (1996). Feminism in Post-Communist Ukrainian Society. Murch, Rosalind, ed., *Women in Russia and Ukraine*. Cambridge UP, pp. 305-314.
- Segal, M. W. (1995). Women's military roles cross-nationally: Past, present, and future. *Gender & Society*, 9(6), 757-775.

Trey, J.E. (1972). Women in the war economy – World War II. Review of Radical Political Economics. Vol, 4. pp. 40-57.

Ukraine Refugee Situation. (2022). <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

UN. (2000). Landmark resolution on Women, Peace and Security. <https://www.un.org/womenwatch/osagi/wps/>

UN Refugee Agency Ukraine. (2022). <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

ДОДАТОК А

Щоденник проведення кейсів включеного спостереження

Кейс №1: Марш в підтримку України та проти злочинів путінського режиму

Дата спостереження: 16.04.2022

Місце спостереження: Площа Республіки та Площа Бастилії

Опис спостережуваних подій:

Люди потроху починають збиратися на площі. Одразу видно великий український прапор і біля нього столи з їжею (українські пиріжки), українською символікою, тощо. За столом стоять жінки, все розкладають, приносять їжу, розвішують прапори, тощо. Це представниці різних волонтерських організацій у Парижі. Гроші з продажу їжі йдуть на рахунки організацій на кшталт Aide et support ukrainienne для закупки медикаментів та одягу для бійців в гарячих точках України.

Починається мітинг з промови Жан-П'єра Пастернака, члена правління організації "Об'єднання українців в Парижі", поруч із ним стоїть Володимир Когутяк. Жінки також присутні на сцені, але знаходяться за чоловіками і мовчать, поки ті виголошують промови.

Я стою із плакатом, на якому написано "Stop War in Ukraine". Мене підхоплює під руку жінка і каже "Ось йди туди, де великий прапор, ми спеціально його розгурнили, щоб багато уваги привертав, там медіа фотографують наших з плакатом". Під час пересування оглядаюсь навколо, дуже багато дівчат із фотоапаратами. Підходжу до одної з них – вона виявилася українкою з-під Харкова, там працювала фотографинею до війни. Розповіла, що зараз відвідує всі мітинги, робити фоторепортажі та надсилає їх у французьких, українські та італійські медіа, з якими має контакти. Цитата: "Відчуваю себе жахливо від того, що я тут у безпеці, поки хлопці боронять наше життя. Буквально фотографія – це все, що я вмю, тож використаю хоча б це".

Бачу велике скупчення журналістів – фотографують двох дівчат-українок (розмовляють між собою українською мовою). На одній з них лікарський халат, що пофарбований в червоний колір, в руках тримає закривавлену ляльку-немовля, одягнена медична маска на якій напис: "Russian soldiers = paedophils, rapists and fascists" (див. Додаток Г, фото 1).

Колона рухається в напрямку від площі Республіки до площі Бастилії. Великий прапор України несуть жінки, одна з них починає співати пісню “Ой у лузі червона калина”. Її одразу починають знімати медіа, видно, що французькі, тому що з бейджиками французьких медіа.

Під час руху колони бачу жінок з українською символікою, що роздають ось такі листівки (див. Додаток Г, фото 2). Вони виявилися представницями волонтерської організації “Aide et Support”, що займається різного роду допомоги для військових України, а також надає психологічну допомогу українкам та дітям, що були вимушені покинути країну. На листівка QR-код, за яким можна зробити донат для організації. Знайомлюся з учасницями організації, серед яких є Анна Бойко – голова волонтерської організації по напрямку постачання одягу та ліків.

Колона продовжує свій рух. Багато як українців, так і французів. Переді мною йде українка з двома маленькими дітьми. Після того, як ми порівняли з нею, заводжу розмову. Виявилось, що жінка із Сумської області, через тиждень після початку війни виїхала з дітьми, чоловік залишився в Україні, є учасником Територіальної оборони. Далі цитата: “Оформилися в Порт де Версаль, поселили за Парижем. З малими важко сюди добиратися, але не добиратися теж не варіант, бо моя участь в цих мітингах – це мій привіт чоловіку і дякую всім тим, хто зараз там боронить. Тут важче, ніж вдома, бо окрім догляду за дітьми, перманентних пошуків роботи та от таких візитів мітингів чи волонтерської діяльності, у тебе ще постійно душа не на місці через тих, хто там. ”

Мітинг завершується виступом членів “Об’єднання українців в Парижі”, виступом Зоряни Ганяк, президентки Асоціації український студентів у Парижі, а також виступом представниці грузинської діаспори у Парижі. У своїх виступах як Зоряна, так і представниця грузинської діаспори акцентували увагу на вбитих та зґвалтованих жінках та дітях у Бучі. Після їх промови відбувся перфоманс, де під звуки вистрілів падали жінки та діти, так чином імітувавши вбивства в Бучі, Ірпені та інших містах передмістя Києва. Також позаду стояли жінки, що були вбрані у закривавлені сукні та мали червону фарбу на обличчі, на них було

написано: "Rapped in Bucha".

Збираємося йти і до мене підходить дівчина в українському вінку та запрошує доєднатися до українського вечору в ресторанчику поруч. Дівчину звати Настя і вже більше 6 років вона живе у Парижі. Після початку війни та того, як велика кількість українців почала виїжджати закордон, вона вирішила організовувати такі вечори після мітингів, щоб збирати українців, які зараз тут і психологічно підтримувати. Настя розповіла, що запрошені люди охоче демонструють якісь свої таланти: хтось грає на музичних інструментах, хтось співає, одного разу жінка принесла із собою пиріжки та роздала всім. Далі цитата: "Тішуся від такої кількості людей. Минулого разу до мене підійшла жінка років 50-ти і сказала, що такі вечори повертають їй відчуття дому, бо починати життя з нуля у 50 років важко. В такі моменти усвідомлюю, що робимо щось важливе і можемо підтримати хоча б психологічно тих, хто втратив фактично все."

Кейс №2: Волонтерський штаб для допомоги переміщеним українцям в кампусі Cite Universite

Дата спостереження: 28.04.2022

Місце спостереження: Волонтерський штаб Cite Universitaire

Опис спостережуваних подій:

Заходжу у волонтерський штаб – мене одразу зустрічає організаторка штабу Ірина. Пояснює, що робити і чим займаються. Це велике підвальне приміщення, де зібрані різного роду речі для вимушено переміщених українців: одяг (переважно жіночий, але є і чоловічий), дитячий одяг, памперси, ліки, їжа, тощо. Разом з Іриною працює ще три жінки, розбирають речі. Ведемо з Іриною діалог, розповідає, що навчається в Сорбонні на астронома. Одразу після початку війни вирішила організувати цей штаб за допомогою інших студенток-українки. Каже, що щодня приходять багато українок з дітьми, у яких є різні потреби, тож речі постійно віддаються і шукають нові.

До кімнати заходить жінка з трьома дітьми. Починають обирати речі, а також продукти харчування. Дякує нам (я стою із бейджиком “Волонтер”) за допомогу та все, що робимо. Після того, як жінка йде, одна з волонтерок каже: “Мені так дивно, коли вони кажуть нам дякую за це, хіба можна було інакше? Хлопці там гинуть, хіба ми маємо право нічого не робити”. В цей момент до кімнати чоловік заносить 5 коробок із речами, волонтерка одразу підбігає та забирає їх для того, аби розібрати їх. Варто зазначити, що коробки важкі (5-7 кг)

Під час мого перебування у штабі до нас доєдналося у якості волонтерок ще 3 дівчини. Також українки, що приїхали після початку війни до Парижу. Разом з одною з них, Анастасією, разом розбираємо коробку з речами. Заводжу діалог. У Києві Настя працювала креативним копірайтером, а зараз допомагає мама з маленькими дітьми, які опинилися у Парижі з пошуком дитячих візочків, дитячого харчування, тощо. Цитата: “Та я особливо тут нічого важливого не роблю: от тут регулярно допомагаю і ще займаюся пошуком візочків і т.д. для українських мам. Ось, до речі, мій контакт, візьміть, мало чого – комусь треба буде.”

ДОДАТОК Б

Гайд для проведення глибинних інтерв'ю з українськими жінками, що займаються активістською та волонтерською діяльностями у Парижі

Вітання! Мене звати Марина Диндо, зараз я проводжу дослідження для своєї кваліфікаційної роботи. Темою роботи є суспільно-значуща діяльність цивільних українських жінок під час російсько-української війни 2022 року. Дуже дякую за те, що знайшли час і погодилися взяти участь в інтерв'ю. Заздалегідь прошу Вас чесно відповідати на питання та не боятися відкрито виражати своє ставлення, адже мені важливо дізнатися, що думаєте саме Ви. Наша розмова буде зафіксована на диктофон з метою збереження Ваших відповідей для подальшого аналізу. Це конфіденційно, записи потрібні тільки для того, щоб не загубити жодної Вашої думки.

Блок 1. Знайомство

1. Будь ласка, розкажіть трохи про себе: скільки Вам років, де навчалися і яка Ваша професійна діяльність?
2. Розкажіть, будь ласка, про Вашу діяльність до війни: чим ви займалися?
3. Коли Ви почали займатися волонтерською/активістською діяльністю? Що стало причиною для такого рішення?

Блок 2. Жінки та війна

4. Як змінюється життя жінки під час війни?
5. Дослідниця Оксана Кісь виявили, що характерними рисами, які приписують жінкам є емоційність, сенситивність, інтуїтивне пізнання і т.п. Чи погоджуєтесь ви з цим набором рис? На вашу думку, таке сприйняття жінки спрощує чи ускладнює їй життя в умовах війни?
6. Чи погоджуєтесь Ви з наступним твердженням: “Жінкам, що не залучені до військової діяльності, набагато легше під час війни”?
7. На Вашу думку, яку роль виконували/виконують жінки під час Революції Гідності та війни на Донбас? Чи пам'ятаєте, на що була направлена Ваша діяльність під час Революції Гідності?

8. Чи вважаєте Ви, що події 2014-го року мали якийсь вплив на сприйняття образу жінки в українському суспільстві?

Блок 3. Діяльність під час війни

9. Розкажіть, будь ласка, як змінилося Ваше життя від 24 лютого 2022 року? Які зміни відбулися у професійній діяльності?
10. На Вашу думку, чи є зараз Ваша діяльність суспільно-значущою? Які індикатори впливу Вашої діяльності на українське суспільство?
11. З якими труднощами Ви зіштовхнулися/зіштовхуетесь під час організації Вашої діяльності від 24-го лютого?
12. Чи відчували Ви по відношенню до себе упереджене ставлення під час організації Вашої діяльності від 24-го лютого?

Блок 4. Особливості волонтерської та активістської діяльності у Парижі/Франції

13. Чи можете ви, будь ласка, більш детально розповісти про волонтерську діяльність українців у Парижі? Хто її організовує? Як відбуваються всі процеси?
14. Яку роль жінки відіграють в цих організаціях?
15. Яку роль відіграють українські жінки в організації мітингів, акцій та різного роду активностей у Парижі?
16. На вашу думку, чи є результати від активістської діяльності українських жінок в Парижі?
17. Чи вважаєте Ви, що українські жінки відіграють значущу роль в інформаційному полі щодо російсько-української війни?

Блок 5. Підведення підсумків

18. Чи є Вам ще щось додати до того, що ми обговорили вище?
19. З ким Ви можете поради мені поспілкуватися на цю тему?

ДОДАТОК В

Транскрипт інтерв'ю

Інтерв'ю №1

Дата – 20 травня 2022 року

Формат – онлайн-інтерв'ю в Google Meet

Тривалість інтерв'ю – 41 хвилина

І: Будь ласка, розкажіть трошки про себе, скільки вам років, де навчалися і яка Ваша професійна діяльність?

Р: Мені 32 роки, навчалася я і в Україні, і у Франції. В Україні я вчилася в Одесі, за фахом я математик, також іншу освіту отримувала в Україні – керівник проєктів. Французька освіта – це статистика-економетрика в Тулузькій школі економіки. Наразі я працюю як керівник ІТ-проєктів в інвестиційній компанії.

І: Клас, дуже круто. Розкажіть, будь ласка, про Вашу діяльність до війни, чим Ви займалися?

Р: Насправді, коли кажуть до війни, для мене це було 2014 року. Тому що все, що навколо волонтерства, воно почалося з періоду Майдану, ось..і ,якби, я була співорганізатором Паризького Євромайдану, це все що мені маніфестації, потім, коли вже почались військові дії, після анексії Криму, на сході України, ми разом з друзями почали передавати, тобто все те, що ми робимо зараз – всяке тактичне спорядження. Всі ці роки діяльність не закінчувалася, вона не зупинялася, вона просто змінила свої формати. Тобто, якщо ми говоримо про 2014 рік і абсолютно не забезпечену українську армію. Я пам'ятаю, як передавали для одеських волонтерів, які потім відправляли на Схід, у нас було більше 1000 комплектів термобілизни, ну це було...перший досвід у великих масштабах, я пам'ятаю як ці стояли в хаті, треба було якось знаходити спосіб та передавати. Тобто, якщо от такі базові речі, то це був 2014 рік, весь інший період, це була адресна допомога від нас з чоловіком нашим друзям, ми намагалися згуртуватися.. ми гуртувалися кого ми знаємо тут.. Тобто, в принципі, волонтерство воно не закінчувалось і не зупинялося. Просто, коли вже почалося повномасштабне вторгнення на територію усієї України, ми зрозуміли, що окей, за ці всі роки ми напрацювали коло друзів-однодумців і ми збираємось, працюємо в напрямку і якщо гуманітарної допомоги було багато, ну тих, хто зголосився, був готовий. Дуже багато французів, які приносили, у церкви, у культурні центри, самі збирали... ось... то допомоги військової саме – її було не дуже багато. Чому? Перш за все треба знати, що передавати. Це досить специфічні речі. Можу

сказати що...з... так 24-го почалася війна, 25-го мій чоловік написав у Фейсбуці у групу «Українці в Парижі», що «ребята я буду такого то числа.. є кілька пунктів продажу, буду на такій то точці продажу, на одному з ринків, відкритих 3 рази на тиждень, мене звати ..так то, ось мій телефон. Будуть питання – звертайтеся...». Чому ми обрали напрямок саме допомоги військовим? З двох причин: перше – що нема інших людей, хто цим би займався. Принаймні в тих масштабах, як це робимо ми, наскільки мені відомо. І друге – кожен має робити те, в чому він розуміється. У нашому випадку, все, що навколо військової допомоги – тактичного спорядження- в цьому розбирається мій чоловік... і тому ми, окей, будемо в цьому працювати напрямку. На першому мітингу були зібрані перші кошти, які просто публічно люди були готові допомагати...

І: Угу

Р: В нас була вже на той момент, ми знали, що у нас є логістика до Києва. І весь період, коли були бойові дії в Києві і Київській області – це був наш пріоритетний напрямок.

І: А скажіть, будь ласка, Ви згадали про те, що на першому мітингу були зібрані перші кошти, а чи можете сказати, хто був організатором мітингу?

Р: Організатором у нас, в принципі, всі роки одні й ті самі, це, якщо я не помиляюсь, організація називається «Спілка українців у Франції». Я не знаю, якщо ви були на мітингах паризьких, то ви, безумовно, бачили це Володя Когутяк, це Жан П'єр Пастернак...Тобто це такі, насправді, як юридичні організатори... вони одні і ті самі. Не міняються роками...Скажімо отак вони є костяком такої, власне, публічної діяльності.

І: Супер. Дуже дякую. Ну, власне, моє наступне питання стосувалося, коли почали займатися волонтерською діяльністю? Я, так розумію, що це був, якраз таки 14-й рік.

Р: Як юридична структура офіційно у Франції ми подали заявку. Війна почалась у четвер, в понеділок ми подали заявку. Це зайняло деякий час, але певною нашою метою було, щоб ми могли просити інші інституції. Для того, щоб ми могли публічно просити у французів гроші, для того, щоб були відкриті рахунки на ці всі переведення і таке інше, ми зареєстрували відповідну структуру.

І: Якими були причини, через які Ви почали займатися волонтерською діяльністю?

Р: А, класне питання. Я, навіть, не впевнена чи я зможу на нього відповісти, тому що, як робити інакше? Є інший варіант? Ось... Для мене це настільки природньо, що в принципі ... Не бути.. якби.. те, що ми знаходимось за 2-3 тисячі кілометрів від наших батьків від наших родин ... Який би паспорт, яка б національність, друга-третья-п'ята не була, ми є українцями і все, що відбувається в Україні..., неважливо чи ми говоримо про трагічні події, чи ми говоримо про радісні

події...Де б ми не були, ми все одно лишаємося українцями. Наше коріння звідти, це не може бути... для мене не може бути інакше.

І: Дякую, це дуже ціно. Тоді моє наступне запитання. Як, на вашу думку, змінюється життя жінки під час війни?

Р: Мені здається, що тут вже треба говорити в різних контекстах. Так жінка, якщо ми говоримо особисто про себе, то я людина, яка за 2700-2900 від моїх батьків, так як я з Одеси. Там моя родина зараз знаходиться і є питання, безумовно, хвилювання, неймовірного! Тому що психологічні оці всі аспекти, які відбуваються дистанційно, вони дуже відрізняються від тих, що на місці. Як включається інстинкт самозбереження, так тут у нас включається неймовірний страх за життя, ну такий він, тваринний, який відчувається кожною клітинкою тіла. При цьому, я, знову ж таки скажу, якщо не узагальнююче, а особисто про себе, одним з найскладніших випробувань було – відмовляти в допомозі. Тому що, на жаль, ну є така уявна думка, що якщо за кордоном – все сиплеться і ми можемо! І перші, перші тижні - вони були для мене неймовірно важкими, тому що у мене телефон починав дзвонити о 5 ранку і до 1-2-ої ночі не переставав дзвонити. Допоможіть, допоможіть, а в голові відразу: де взяти кошти? Насправді, ці ресурси, для того, щоб допомогти і хвилювань більше, турботи більше, бажання поїхати в Україну, воно просто ще більше стало! Бо, ну скучати – це просто, а це прям – хочеться обіймати кожен стіну.

І: А, якщо говорити саме от в контексті більш загальному?

Р: Мені здається, що у жінок є настільки неймовірна витривалість, що оці всі ресурси, які мобілізуються під час війни, вони потребують дуже уважного догляду після. Як оцей адреналіновий шок, який отримується....м....Також є жінки, які чекають чоловіків з війни. Є жінки, які втікають від бомбардувань і забирають дітей. Мені здається, що включається гіпервіповідальність, яка є досить характерною для жінок, тому це просто починається неймовірно, шалене навантаження.

І: Угу, окей. дякую. Наступне запитання таке. Дослідниця Оксана Кісь, це одна з дослідниць, що вивчає гендерне питання і питання жінок, визнала, що характерними рисами, які приписують традиційно жінкам, є емоційність, сенситивність, інтуїтивне пізнання і тому подібне. Чи погоджуєтесь ви з цим набором рис і чи, на вашу думку, таке сприйняття жінки спрощує чи ускладнює її життя в умовах війни?

Р: Я погоджуюсь частково, тому що мені здається, в залежності від ступеню критичності ситуації, емоційність, як раз, може виключатись. Це також один з аспектів, який треба спостерігати і про який треба дбати, тому що відмова від оцієї емоційності...вона... потім може мати свої наслідки....м....мені здається, що інтуїтивність – 100 %, це ну це дуже природньо, але тут....хм....як би

сказати....Я, насправді, не дуже люблю гендерне розмежування, тому що все залежить від людини, не від статі, інтуїтивність, яка є в чоловіків, вона, інколи, набагато сильніша, як та, що є в деяких жінок. Тобто, якщо робити ось ці розподілення, то боротьба за гендерну рівність...є...ну...вона починає бути марною. Як на мене, потрібно говорити про людину, так? Ну більше в такому аспекті: чи є люди більш емоційні і в умовах війни? Ну я не знаю статистику, але до прикладу 30% стає більш емоційними, 30 – менш емоційними, а 40 лишаються такими, як є. Тому що спершу, ну це для мене, спершу індивідуальні характеристики, а потім все інше, тому що ... будь яке таке формулювання залежить від сприйняття. Ну як би потім це сприйняття і його трактування. Цими словами можна, от власне, або підкреслити якості унікальні, або навпаки, сказати: та не, вони такі емоційні, вони оце от істеричечки, томуу жінка в армії. Блін, в Україні це 30 відсотків жінки в армії- це фантастичний прорив просто. Тому хочеться, щоб все ж таки оці можливості, особливо в Україні, можливості для жінок не були применшені якимись необачними фразами.

І: Дуже дякую. Тоді наступне запитання. Чи погоджуєтесь ви з таким твердженням: жінка, що не залучені до військової діяльності, набагато легше під час війни?

Р: О, ні. Я вважаю, що зовсім ні. Того що мені здається, що роль жінок, які не залучені до військової діяльності, тому що залучені всі! Якщо говорити про участь в армії або щось таке... жінки чекають чоловіків, татів, братів..вони все одно залучені. Нема в Україні тих, хто не залучений. Друзів, хвилювання, нема такого. Як на мене, зараз залучення, воно є стовідсотковим.

І: А якщо, наприклад говорити: жінкам, які не є безпосередньо учасницями бойових дій, які не залучені до ЗСУ або до територіальної оборони, легше під час війни, ніж залученим..?

Р: Я не знаю. Я вважаю, що ні. Тому що ті, хто залучені, це є люди, які отримують наказ, виконують наказ і мають ту інформацію, яку вони зобов'язані мати для виконання певних дій і ті, хто не залучені, це також дає можливість доступу часу почитати більше, дізнатись щось більше, перехвилюватися більше. І тим більше, ми розуміємо, що зараз в Україні, як під час будь-якої війни з одного боку інформація поступає миттєво, а з іншого боку – вона поступає крихтами.. і, якщо ми говоримо про емоційне навантаження, мені здається, що жінкам, які не залучені, може бути емоційно, навіть, складніше.

І: Окей. Дуже дякую. А, на вашу думку, яку роль виконували і виконують зараз жінки під час Революції Гідності, тобто це Майдан 13-й рік та війни на Донбасі? Чи пам'ятаєте ви на що була направлена ваша діяльність під час Революції Гідності..? Ну можете спочатку відповісти на перше запитання, потім на другу частину.

Р: Е-е-, будь яку роль, одну з ключових також. Ну, тобто, наскільки мені відомо, українські жінки є майже на всіх видах...типах...військової участі, я власне шукаю те правильне формулювання. Тобто третина роботи, яка зроблена, зроблена жінками, тобто, не можна цього применшувати. Під час Революції Гідності, мені здається що, окрім, оскільки ми говоримо про період бойових дій, мені здається, що тоді також багато було символічності в такій великій присутності жінок. Тобто, що це не тільки чоловіча робота, це робота громадянина України! І те, наскільки жінки були залучені, це надихає.

І: А чи пам'ятаєте ви от вашу саме діяльність під час Революції Гідності, от якою вона була, на що вона була направлена?

Р: Особисто моя, вона була більш направлена на ком'юнікейшен. Тому що ось, власне, скажімо так, я можу поділити на дві частини: робота з французами та робота з українцями. Робота з українцями – це пошук людей, залучення їх до участі в маніфестаціях. Чим більше маніфестація – тим більше уваги. Все дуже просто. В цьому плані. Медіа прийде один-два-три рази, зніме пару репортажів, але якщо з тисячі людей приходить потім п'ятдесят, то їм [медіа] немає сенсу приходити. Безумовно, окрім трагічних подій, коли всі хочуть! Я пам'ятаю була перша маніфестація після розстрілів на Майдані і тоді волонтерів не вистачало на ту кількість медіа, яка хотіла брати інтерв'ю. Пам'ятаю той період, також участь у форумах, там запрошення з приводу того: А що видумаєте? Коли все закінчиться? І таке інше, ось. І, ну скажімо, так, в більшості, у моєму випадку, була комунікативна.

І: Окей. А, можливо, пам'ятаєте, якщо у вас були подруги або знайомі, які також були залучені до подій Майдану, чим вони переважно займалися, в чому була основна їх діяльність?

Р: Робота зі спорядженням. Було немало тієї роботи, але каски, передача одягу, якоїсь гуманітарної допомоги, їжа - дуже багато хто був зі знайомих дівчат був в цьому залучений. Ось пошук коштів для того, щоб потім купити ті столи, які погоріли, нові палатки і таке інше.

І: Окей. Зрозуміло. Дякую. Тоді таке запитання: чи вважаєте ви, що події 2014 року, тобто, от Майдан, початок тоді російського вторгнення на Донбас, що вони мали якийсь вплив на сприйняття образу жінки в українському суспільстві?

Р: Я не можу сказати чи саме ці події, але, можливо, наслідки цих подій, так? І ті зміни, які відбулися в українському суспільстві, і ось це, власне, більше відкриття можливостей для жінок...служити в військах, поліція і взагалі просто там чисельність жінок в парламенті, яка збільшилася. Мені здається, що пішов дуже великий розвиток і розуміння, що жінка – це не тільки домогосподарка і таке інше.

І: Супер, дуже дякую. А, так, тепер ми підходимо до блоку саме волонтерської діяльності під час війни 2022 року. І моє перше запитання: скажіть, будь ласка, як змінилося ваше життя від 24 лютого 2022 року? Які зміни відбулися у професійній діяльності?

Р: Як змінилося моє життя? Чесно кажучи, я скажу, що різні фази були, але зараз, я, навіть, не знаю, який день сьогодні! Коли почалось повномасштабне вторгнення, почалась наша волонтерська діяльність, постало питання: куди дівати роботи і волонтерство, власне. Це також те, що відрізняє волонтерство за кордоном і волонтерство в Україні. Тому що в Україні багато хто не має змоги повернутись до роботи, мають змогу приділити більше часу волонтерству. Ми приймали у себе, не можу сказати біженців, мені здається абсолютно неправильний термін, тимчасових переселенців, можна навіть так сказати, ну біженство... для мене разить цей термін...ось і в якийсь момент постало питання того, що це все якось треба поєднувати з роботою. І я була на лікарняному. Спершу була 2 тижні, потім продовжила ще додатково на 3 тижні. Тобто я була відсутня в себе на роботі 5 тижнів для того, щоб могли трошки досягнути ті обсяги, тобто попрацювати з тими людьми, яких ми до себе прийняли, всю адміністративну дорогу, включно з пошуком житла для них, більш стабільного. Ось. І так само, відпрацьовувати запити від людей, шукати нових постачальників і таке інше. Я пам'ятаю той день, коли я повернулася на роботу і я кажу: боже мій в мене відчуття, що не було цих п'яти тижнів, що ось сьогодні понеділок і я була на роботі в п'ятницю. Ось наскільки швидко пролетів час і, можливо через те, також що він є достатньо одноманітним, якщо ми, із дня в день, повторюючи одну і ту саму роботу – люди міняються, запити міняються, але формат роботи залишається сталим. Зараз, відповідно, я вже повернулася в повний робочий графік – з понеділка по п'ятницю з дев'ятої до шостої вечора, мінімум, я є на роботі. Мені дуже пощастило. Мені пощастило мати неймовірний колектив і багато підтримки, і закривання очей на мою тимчасову відсутність, на дзвінки, пошуки, координацію прямо на робочому місці в тому числі. Я знаю, що такий час є не у всіх моїх знайомих в різних країнах є таке само ставлення. І ось ця солідарність, яка, власне, з боку мого роботодавця стала у вигляді: ти маєш робити важливі справи. Безумовно, є ті питання, які я повинна вирішити, але мені дали більше свободи

І: Це дуже цінне ставлення. Це вам так пощастило. Є історія коли було буквально контраверсійне ставлення до таких от ситуацій. Окей, наступне запитання. На вашу думку, чи є зараз ваша діяльність, ми говоримо про волонтерську діяльність, суспільно значущою? Які індикатори впливу вашої діяльності на українське суспільство ви можете виділити?

Р: Я маю тенденцію применшувати, мені здається, ми взагалі нічого не робимо в порівнянні з деякими фондами, людьми і таке інше. Але я намагаюся в своїй голові зараз підрахувати кількість людей, яких ми одягнули. Це не означає, що виключно ми профінансували. Але ми допомогли організувати, знайшли людей, хто може продати за дуже низькими цінами, фантастично низькі. З партнерами з України знаходили спонсорів для цього і ми взули півтори тисячі людей. Військовим взуттям. Якщо ми говоримо про одяг, я візьму плюс те, що ми забираємо завтра, забираємо 900 форм. Минулі вихідні це було 600, позаминулі – 500. 600-500 щотижня. За останні чотири тижні я думаю, що приблизно 3-4 тисячі людей ми одягнули. І про те, що ми якось спілкувалися із знайомими про те, що ми не можемо зупинити цю війну, але якщо ми можемо, принаймні, щось зробити. Це вже буде ок. Тому ми суспільно значущі (сміється)... я не знаю. Я не даю таку оцінку, ось. Але хочеться вірити, що ми допомагаємо нашим військовим в більш комфортних умовах бути в момент захисту нашої країни.

І: Дуже дякую. Тоді розкажіть більш детально про те, з якими труднощами ви зіштовхнулися чи зіштовхуетесь під час організації вашої діяльності від 24 лютого?

Р: Окей. Можемо розбити на декілька блоків. Тобто є адміністративні труднощі, тому що Франція достатньо бюрократична країна і ці всі адміністративні кола, вони є непростими для проходження і обов'язковими. І реєстрація асоціації і отримання рахунку – це одна справа. Зараз ми стали на інший шлях, згідно законів Франції різні асоціації, інколи можна при донеїшенні отримувати знижку на податки. І це, на жаль, це такий досить, ну це дуже шкода. Для того щоб оце все документально оформити – воно займає приблизно пів року. Мінімум півроку. І це означає, що ми не можемо гарантувати людям станом на сьогодні, що от ви зробите донеїшн і на 50 відсотків буде податкова знижка. Це блокує фінансування, тому що, ну безумовно, всі хочуть зменшувати податки. Ось. Це. Якщо ми говоримо про адміністративну частину. Якщо ми говоримо про фінансову частину. Залучати людей, шукати гроші – неймовірно складно! По декількох причинах. По-перше, це те що..., це пов'язане з типом діяльності асоціації. Французи досить часто відповідають: «ми краще дамо гуманітарну допомогу, ми не хочемо спонсорувати війну!». Тобто, кожного разу: Допомогати військовим – це не означає спонсорувати війну. Але це така, ну особливість, країни, яка перешкоджає можливо більш простому пошуку коштів. Перед фіскальними службами треба бути чистенькими і красівенькими, тому що далеко не про все можна говорити публічно. Труднощі також комунікативні. Тут виходить такий особисто для мене неймовірний контраст від людей, які підтримують те, що ми робимо і кажуть: вау, це круто! Це стосується моїх колишніх колег чи нинішніх колег, які долучаються до збірок, тому що так це

унікальною є діяльність. І одночасно тих. Хто вважають, що ми можемо все! І коли ми відмовляємо у випадку запитів не з зони бойових дій, не запитів тих людей, які вже відправляються в зону бойових дій, ми стаємо найгіршими в світі. Бо ми зобов'язані, бо нам дають. Я правда досі не розумію, де дають [сміється], я б дуже хотіла туди піти, але але ні. Комунікативний аспект з незадоволеними українцями, яким відмовили. Це ну... це найскладніше. Я б сказала, я вислуховую, що я сама гірша людина в світі. Гірше мене хіба що путін. [сміється].

І: [сміється]. Важко бути найгіршою людиною в світі з таким «конкурентом». Багато було труднощів на рівні організації, а якщо спуститись до вашого особистого рівня, то з якими труднощами зустрічалися особисто ви.

Р: Дуже хочу відпочити, але ще не знаю коли. Це з труднощів [сміється]. Тут виявилось, що в мене півтори доби праска була в розетку включена вдома. Тобто до такого... ось... труднощі бувають, якщо асоціацію обговорюємо або з перевезеннями. Інколи буває це досить швидко, інколи це виходить гіперскладно. Перевізників, які готові брати великі об'єми – менше! Труднощі є на рівні організації. Труднощі в тому, що я не знаю, коли я побачу своїх батьків, якщо це про особисті і це є дуже сумно. Моєму татові 58 років і він не може покидати територію України. Моя мама сказала, що її донька живе у спокійній Франції і тому вона – спершу дружина, а потім – мама. Вона разом з татом біля Одеси. Оце є труднощі. Труднощі переживання за друзів, які воюють, за подруг, чий чоловіки воюють. Я би сказала так. Ось це. Треба шукати кожного разу баланс – пережити хвилювання і лишатись ефективною. Тому що ні, не можна розкисати

І: Так

Р: Не можна розкисати, тому що щотижня четвер, п'ятниця, субота, неділя – чотири дні досить критичні в діяльності, якщо ми говоримо про те, що ми робимо в волонтерстві, коли треба бути просто максимально мобільною, максимально сконцентрованими таке інше. І коли прильоти в твоєму рідному місці і починається: хто? Де? Як? Всі живі? І таке інше. оце складно. Бути одночасно ефективним. Це пару тижнів тому, коли в Одесі були вибухи, ми були в той момент на складі і тут треба зібрати себе до купи і почати хоча б дихати якимось чином для того, щоб зробити ті закупи, обробити замовлення і таке інше.

І: Так. Це дійсно, мабуть, одна із таких найскладніших частин тієї діяльності, яку ви маєте робити: багато роботи і при цьому є якісь емоційні моменти. І таке запитання. Чи відчували ви особисто упереджене ставлення під час організації вашої діяльності від 24 лютого?

Р: Ну, в контексті того, що я жінка і упереджене ставлення. Я би сказала ні. Пощастило. Чи може просто соціум змінюється. У Франції в принципі такого

нема. Якщо ми говоримо про комунікацію з постачальниками – там все ок. Так само з військовими, з якими було спілкування – ні. Незважаючи на те, що в багатьох питаннях я казала: «Зараз переведу вас на людину, яка більш компетентна. Ми повертаємось до мене, потім, коли ви обговорюєте всі технічні питання для того, щоб ми сформуливали замовлення. Тому ні. Мені пощастило. Жодного упередження не було.

I: Окей, супер. Тоді ще таке запитання. Ви розповіли про організацію. А можете розповісти яка ваша роль, ну не знаю, роль, посада, як це можна охарактеризувати. Яка саме ваша особиста діяльність в організації?

P: Окей. Ну, тобто, якщо ми говоримо про адміністративно-статутну частину, в мене роль речниці. Я думаю так було вибрано, тому що мала досвід речниці виборчих дільниць і таке інше. Дуже часто присутня на мітингах для того, щоб розповідати що ми є і що ми робимо: долучайтесь, допомагайте, давайте робити гарні справи разом. Ось. Але одночасно з цим, взагалі ми асоціація, у якої є декілька напрямків. Тобто є допомога зі спорядженням, є укомплектування індивідуальних аптечок, аптечок для військових, є психологічний напрямок, є культурний напрямок. Ось. Мій сектор діяльності разом – це спорядження. Тобто, скажімо так, є в рамках асоціації одна роль і в рамках розподілу роботи інша роль.

I: Ви згадали про психологічний і культурний, скажіть, будь ласка, хто там є ?

P: Дівчина-психотерапевт, яка веде психотерапевтичні групи в Парижі і передмісті Парижа, також є кабінет в якому вона приймає тимчасово переселених осіб і надає першу психологічну допомогу.

I: Угу, окей, супер. Дуже дякую

P: Культурна. Вона пов'язана з організацією усіляких івентів від імені асоціації або в співорганізації, якщо це декілька асоціацій. Так 8-го травня організували з двома іншими асоціаціями благодійний вечір, культурну програму, буфет з метою залучення коштів, які потім розподілили між асоціаціями.

I: Клас. Дуже дякую. Так тепер підходимо до такого блоку – особливості волонтерської та активістської діяльності в Парижі. Чи можете, будь ласка, більш детально розповісти про волонтерську діяльність українців в Парижі, хто її організовує, як відбуваються процеси, ну от загалом так?

P: Насправді волонтерських організацій в Парижі чимало. Є відомі, як Пластуни французькі та українські. Є ці історичні, скажімо так. Релігійні асоціації, які також приймають зараз дуже активну волонтерську участь. Не можу сказати чи вона лишилась на тому ж рівні, що і на початку, але раніше церква була місцем збору гуманітарної допомоги. Ось. І потім подальшого надсилання. В медичній сфері є дуже велика асоціація, яка працює з 2014 року і вони займаються забезпеченням медичного спорядження, медикаментами в госпіталях. Їхні

масштаби... вони неймовірні. Вони відправляють фури, вони працюють тільки з великими замовленнями. Ось. А потім далі вже йдуть такі невеличкі асоціації як ми, де кожний робить так скажімо, як вважає за потрібне: хтось збирає їжу, хтось одяг, хтось і їжу і одяг, хтось ліки. От. Це якщо ми говоримо по Парижу. Так само в інших містах. Є або приватні ініціативи

I: Угу

P: Хтось там з місцевих українців каже: давай будемо збирати, забезпечувати людей чим завгодно. З останнього захоплювалася дуже класною організацією українців у Тулузі. Асоціація яка організувала концерт-подяку українців за підтримку французам. Виступав Олег Скрипка, Христина Соловій. Вони великі молодці, тому що організувати такі події – це є досить складно, ось. Також є чудові асоціації в Каннах, які проводять чимало роботи не тільки гуманітарного та військового характеру, але й також інформативного. І нещодавно в Каннах відкрився сквер Шевченка. Тобто, круто. Це означає, що комюнікейшен спрацював. Це дуже дуже класно.

I: Клас. Дуже дякую. От ви згадували про чимало організацій. Скажіть, будь ласка, яку роль жінки відіграють в цих організаціях?

P: Насправді чималу. Тому що я так згадую, то дівчат і згадую. В Каннах, власне, це така моя хороша знайома, з якою ми маємо хобі виборча дільниця і вона є там із таких активних організаторів. Дівчатка з Тулузи, просто в нас лишилася з ними комунікація ще з 2014 року, коли був створений, скажімо так, координаційний штаб, якщо можна так сказати у Франції невеличкий чат, де різні активісти із різних міст трошки узгоджували які лозунги ми хочемо щотижня по всій Франції. Ось і чимало організацій в Парижі, власне, мені згадуються дівчачі обличчя, які є засновниками або ідейними натхненниками, ось.

I: Клас. Дякую дуже. Скажіть, будь ласка, ще яку роль відіграють українські жінки саме в організації мітингів, акцій та різного роду активностей у Парижі? Та чи, на вашу думку, є результати від такої активістської діяльності українських жінок в Парижі?

P: Безумовно є і неймовірна креативність, як від організаторок, так і від учасників мітингу. Зараз, на жаль не можу проходити. Зазвичай у нас в Парижі два рази на тиждень є мітинги, які в суботу, які в середу. Враховуючи наші традиційні закупи в суботу волонтерські, я приходжу тільки в середу. Є деякі обличчя, які вже згадуються, це крутезні плакати, це якісь перфоменси, які організуються, це флешмоби, які роблять, це якісь ще ідеї, які організують на собі, які привертають увагу. Я впевнена, що необхідно продовжувати, тому що зараз поступово у Франції починається звикати до війни і вважати, що ну це трошки далековато. Тобто, якщо вони на початку – це був шок, як же ж так, це тут , дві тисячі кілометрів! То тепер уже оце звикання...

I: Угу

P: Ми були готові до цього, але то є найгірше. І тому привертання уваги – просто знімаю шапку за креативність цих дівчат в Парижі. Кожного разу цікаво за ними спостерігати.

I: Тоді таке запитання. Чи вважаєте ви, що українські жінки відіграють роль саме в інформаційному полі щодо питання війни в Україні?

P: Ну, я би не сказала, що виключно, що більше українські жінки, тому що це було б неправильно і, мені здається, це дуже обмежувало б роль і присутність на усіляких платформах, телеканалах і таке інше. Вона в принципі є 50/50 українські жінки- активісти, українські чоловіки- активісти. Ось так.

I: Окей, супер, дуже дякую. Тоді для підведення підсумків, чи є, можливо, вам, ще щось додати до того, що ми вже говорили вище?

P: Я хочу хіба подякувати, тому що...ну, як я казала, мені здається, що ми взагалі нічого не робимо і ця увага для мене є дуже важливою, тому неймовірно дякую, супер круто. Нехай робота напишеться легко, а захист буде блискучим

I: Клас. Вам дуже дякую за таке інтерв'ю. Ч порадьте з ким я можу поспілкуватись на таку ж тематику.

ДОДАТОК Г
Фото-матеріали зі спостережень

Фото №1. Джерело: Диндо Марина, кейс включеного спостереження №1.

Фото №2. Джерело: Офіційна інстаграм-сторінка Aide et Support

<https://www.instagram.com/aideetsupport/> .